SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Jonna Katajamäki & Susanna Ojala

Autismikirjon lasten tukeminen

Koulutuspaketti varhaiskasvatukseen

Opinnäytetyö
Syksy 2022
Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Jonna Katajamäki & Susanna Ojala

Työn nimi: Autismikirjon lasten tukeminen – Koulutuspaketti varhaiskasvatukseen

Ohjaaja: Katariina Perttula

Vuosi: 2022 Sivumäärä: 61 Liitteiden lukumäärä: 5

Opinnäytetyön tavoitteena oli uuden ja ajankohtaisen tiedon tarjoaminen varhaiskasvattajille autismikirjosta ja heidän menetelmäosaamisensa lisääminen. Tavoitteena oli järjestää koulutuspaketti Seinäjoen kaupungin varhaiskasvattajille kevään 2022 aikana. Koulutuksien tavoitteena sisällöllisesti oli vastata kasvattajien toiveisiin ja tarpeisiin, ja toiminnallisesti toteuttaa koulutukset sujuvasti ja kaikki seikat huomioon ottaen. Työn tarkoituksena oli tarkastella aihetta varhaiskasvatuksen näkökulmasta, miten autismikirjo näyttäytyy varhaiskasvatuksen arjen tilanteissa. Teoriaosuus käsittelee autismikirjoa yleisesti ja sen ilmenemistä varhaiskasvatuksessa sekä erilaisia arjen tilanteita, joissa autismikirjon piirteet näyttäytyvät.

Työ toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä. Koulutusten suunnittelua varten toteutettiin ensin alkukartoitus, jolla kerättiin tietoa kasvattajien tämänhetkisestä autismikirjon tietämyksestä ja toiveista koulutuksiin liittyen. Alkukartoitukseen sisältyi sekä määrällisen että laadullisen tutkimusmenetelmien piirteitä. Aineisto kerättiin Webropol-kyselyllä Seinäjoen kaupungin varhaiskasvattajilta ja sitä hyödynnettiin koulutuskokonaisuuden suunnittelussa.

Alkukartoituskyselyn perusteella ilmeni, että koulutuksille oli tarvetta ja vastauksissa toistui erityisesti toive konkreettisista esimerkeistä. Alkukartoitusaineiston analyysin perusteella tuloksista koulutuskokonaisuuteen erottui kolme pääteemaa, jotka olivat arjen strukturointi ja aistikuormituksen säätely, toiminnanohjaustaidot ja menetelmäopastus. Näistä muodostui koulutuksille pääteemat.

Suunnitteluvaiheessa kouluttajiksi saatiin sosiaalialan eri sektoreilta asiantuntijoita, joilla oli monipuolista osaamista autismikirjon lapsista. Koulutukset järjestettiin Teamsin välityksellä. Koulutuskokonaisuuden jälkeen kerättiin palaute Webropol-kyselyllä. Palautekyselystä saatiin selville, että koulutuskokonaisuus oli tarpeellinen ja kasvattajat pitivät erityisesti konkreettisista esimerkeistä. Johtopäätöksenä kehittämistyö oli kaikille hyödyllinen ja asetettuihin tavoitteisiin onnistuttiin vastaamaan.

[1] Asiasanat: autismikirjo, varhaiskasvatus, pedagogiikka, diagnoosi, kehittämisprojekti

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree programme: Social Services

Authors: Jonna Katajamäki and Susanna Ojala

Title of thesis: Supporting children with autism spectrum disorder – Educational package for early childhood education

Supervisor: Katariina Perttula

Year: 2022 Number of pages: 61 Number of appendices: 5

The aim of this thesis was to offer new and current information on the autism spectrum for early childhood educators and to increase their methodical competence. The functional aim of the thesis was to organize an educational package, containing three different training sessions for early childhood educators in the city of Seinäjoki during the spring 2022. The aim of the package was that the content of each session meets the wishes and needs of early childhood educators. In addition, the education must be carried out operationally, in other words, the education is carried out smoothly and all issues are taken into account. The aim was to see the topic from the perspective of early childhood education and how autism spectrum is seen in everyday situations in early childhood education. The theory section introduces the autism spectrum in general and its manifestation in early childhood education, as well as different everyday situations in which the autism spectrum features appear.

This thesis was carried out as a development project. First, we carried out an initial survey with which information on knowledge of autism spectrum and wishes from early childhood for education were collected. The survey material was collected as a Webropol -survey from early childhood educators in the city of Seinäjoki. Responses were utilized in planning phase.

The results of the initial survey showed that there was a need for education. In addition, childhood educators hoped for more knowledge of different methods and concrete examples of their application. In the data analysis arose three separate themes from answers: everyday structuring and regulation of sensory load and directing operations and method guidance.

Educations were organized in Microsoft Teams platform. After educations feedback was collected as a Webropol -survey. The main result from feedback survey was that participants were very pleased for educational sessions, and they liked particularly concrete examples.

[1] Keywords: autism spectrum syndrome, early childhood education and care, pedagogy, diagnosis, development projects

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä 2
Thesis abstract 3
SISÄLTÖ 4
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluettelo 6
1 JOHDANTO 7
2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT 9
2.1 Opinnäytetyön tavoitteet 9
2.2 Opinnäytetyön yhteistyötahot 9
2.3 Aiheen perustelua 10
3 AUTISMIKIRJO 12
3.1 Autismikirjon diagnoosimuutos 2022 14
3.2 Tyttöjen ja poikien diagnosoinnin erot 15
3.3 Kolmiportaisen tuen malli 16
4 AUTISMIKIRJON ILMENEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA 18
4.1 Autismikirjon häiriön tunnistaminen 19
4.2 Leikki- ja kaveritaidot 21
4.3 Vuorovaikutustaidot ja kielen kehitys 23
4.4 Toiminnanohjaustaidot 25
4.5 Pedagoginen toiminta 26
4.6 Ruokailu 27
4.7 Lepohetki 29
4.8 Ulkoilu 30
4.9 Muut aistien ali- ja yliherkkyydet 31
5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS 33
5.1 Toiminnallinen opinnäytetyö 34
5.2 Opinnäytetyön prosessi 34
5.3 Kehittämistyön eettisyys ja luotettavuus 37
6 ALKUKARTOITUKSEN SUUNNITTELU JA TULOKSET 39
6.1 Alkukartoituskyselyn suunnittelu 39

6.2 Taustatiedot ... 40
6.3 Tietämys ja kokemus autismikirjosta ... 40
6.4 Kasvattajien toiveet ja tarpeet koulutuksiin ... 42
6.4.1 Koulutus 1 – Arjen strukturointi ja aistikuormituksen säätely ... 43
6.4.2 Koulutus 2 – Toiminnanohjaustaidot ... 45
6.4.3 Koulutus 3 – Menetelmäopastus ... 46
6.5 Yleisiä ajatuksia koulutuksista ... 47
7 KOULUTUSKOKONAISUUDEN TOTEUTUS ... 48
7.1 Koulutuspaketin käytännön asioiden suunnittelu ... 48
7.2 Koulutustilaisuuksien toteutus ja tulokset ... 49
7.3 Palautekyselyn tulokset ... 51
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI ... 53
9 POHDINTA ... 58
LÄHTEET ... 62
LIITTEET ... 67

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluettelo

Kuvio 1. Opinnäytetyöprosessi lineaarisen mallin mukaan. 35

Kuvio 2. Koettu tietämys autismikirjosta ja sen esiintyvyydestä. 41

Kuvio 3. Tilanteita varhaiskasvatuksesta, joissa autismikirjon piirteet ovat korostuneet. 42

Kuvio 4. Arjen strukturointi ja aistikuormituksen säätely. 44

Kuvio 5. Toiminnanohjaustaidot. 45

Kuvio 6. Menetelmäopastus. 46

Kuvio 7. Koulutussisältöjen koonti. 57

Kuvio 8. Kehittämistyön etenemisen vaiheet. 59

1 JOHDANTO

Oletko koskaan miettinyt, miten autismikirjon henkilö näkee ja kokee ympäröivän maailman? Entä miten me muut pystymme omalla toiminnallamme turvaamaan autismikirjon henkilöille tasa-arvoisen aseman? Autismikirjolla olevat ihmiset ovat paljon enemmän kuin pelkkä diagnoosi. Autismikirjo tuo ihmiselle haasteita, mutta sen mukanaan tuomat vahvuudet ovat korvaamattomia. Ajattelemme oppimisen olevan vastavuoroista: meidän on tärkeää oppia ymmärtämään autismikirjon ihmisen tapaa ajatella, mutta myös he yrittävät oppia meidän tapaamme ajatella.

Autismikirjon häiriöt ovat selkeästi yleistyneet vuosien saatossa (Gissler, 2014). Autismikirjon yleistyminen saattaa johtua siitä, että tieto autististen piirteiden tunnistamisesta on kehittyneempää kuin aikaisemmin. Tämän vuoksi asiaa tulee käsitellä enemmän ja tuoda ajankohtaista tietoa autismikirjosta varhaiskasvattajien ammattitaidon lisäämiseksi. Omien kokemuksiemme mukaan tieto autismikirjosta voi olla hyvin vaihtelevaa kasvattajien välillä. Tämän vuoksi päätimme lähteä käsittelemään tätä aihetta, sillä autismikirjon lapsilla on oikeus saada tarvitsemaansa tukea varhaiskasvatuksessa. On tärkeää muistaa se, että myös kasvattajilla on oikeus saada tarvitsemaansa koulutusta, jotta he pystyvät tarjoamaan laadukasta varhaiskasvatusta ja vastaamaan autismikirjon lasten tarpeisiin. Päädyimme tähän aiheeseen, koska olimme molemmat kiinnostuneita autismikirjosta ja siitä, kuinka se näyttäytyy varhaiskasvatuksessa. Meillä molemmilla on jonkin verran kokemusta autismikirjon lapsista, ja koemme tämän työn edistävän omaa ammatillista kasvuamme sosiaalialan ammattilaisina.

Toteutimme opinnäytetyömme toiminnallisena opinnäytetyönä, jonka tuotoksena oli koulutuspaketti Seinäjoen kaupungin varhaiskasvattajille. Päädyimme tämän koulutuspaketin järjestämiseen, sillä halusimme tuoda esiin mahdollisimman konkreettista tietoa ja menetelmiä varhaiskasvatuksen työkentälle. Opinnäytetyömme tavoitteena oli tuottaa uutta sekä ajankohtaista tietoa autismikirjon häiriöstä. Tällä koulutuspaketilla pystymme parhaiten vaikuttamaan varhaiskasvattajien arjessa toimimiseen autismikirjon lasten kanssa. Koulutusten avulla varhaiskasvattajat tulevat saamaan konkreettisia esimerkkejä sekä menetelmiä sujuvoittamaan heidän arkeaan.

Pihlaja ja Viitala (2019, s. 10) korostavat vanhempien ja varhaiskasvattajien yhteistä tavoitetta. Yhteisenä tavoitteena on ennen kaikkea lapsen hyvinvointi, minkä pohjalle lapsen kehitys ja oppiminen rakentuvat. Varhaiskasvattajien työ on vastuullista sekä erittäin tärkeää

lasten tulevaisuuden kannalta. Pedagogiikan merkitystä ja samanaikaisesti varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta korostetaan varhaiskasvatuslaissa (Opetushallitus, 2022, s. 18). Varhaiskasvatuksen opettajilla on kokonaisvastuu, esimerkiksi lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, sen arvioinnista ja kehittämisestä. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on lasten kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistäminen yhteistyössä huoltajien kanssa (mts. 14). Varhaiskasvatus edistää lasten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja syrjäytymisen ehkäisyä. Näiden lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä, mutta myös antaa mahdollisuuden heille osallistua työelämään tai opiskeluun.

2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT

Opinnäytetyöprosessimme sai alkunsa syksyllä 2021. Pohdimme alkuun aihetta, ja meille oli hyvin selvää lähteä tutkimaan erityistä tukea tarvitsevien lasten tukemista varhaiskasvatuksessa. Kiinnostuksemme tätä aihetta kohtaan nousi kokemustemme perusteella työelämästä, jossa olemme työskennelleet erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa. Opinnäytetyösuunnitelmaa tehtäessä päätimme kohdistaa aiheemme autismikirjon lapsiin varhaiskasvatuksessa. Alkuperäisenä ajatuksenamme oli haastatella yhden Seinäjoen kaupungin päiväkodin työntekijöitä autismikirjon lasten tukemisesta, mutta saimme uuden ehdotuksen koulutusten toteuttamisesta. Olimme yhteydessä kyseiseen päiväkotiin, jonka kautta saimme yhteydenoton Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatuksen aluejohtaja Johanna Vieriltä. Hän kertoi, että autismikirjokoulutusta tarvitaan laajemminkin Seinäjoen alueella. Vieri ehdottikin, että koulutukset järjestettäisiin kaikille Seinäjoen kaupungin varhaiskasvattajille osana Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutuksia.

2.1 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tarjota uutta sekä ajankohtaista tietoa autismikirjon häiriöstä varhaiskasvattajille Seinäjoella. Teoriaosuutemme ja koulutuskokonaisuutemme kautta halusimme lisätä tietoutta autismikirjon näyttäytymisestä varhaiskasvatuksessa, autismikirjon piirteiden tunnistamisesta varhaisessa vaiheessa sekä autismikirjon esiintyvyydestä yleisesti. Yhtenä suurena tavoitteenamme oli lisätä varhaiskasvattajien menetelmäosaamista autismikirjon lasten kohdalla.

Yhtenä tärkeimpänä tehtävänämme oli koulutusten organisoiminen ja pitää yhteistyötahomme jatkuvasti ajan tasalla kehittämistyömme etenemisestä ja sen toteutumisesta. Meidän vastuullamme oli huolehtia siitä, että koulutukset järjestettiin COVID-19-rajoitusten puitteissa. Tehtävänämme oli olla kouluttajien tukena koko koulutuspaketin järjestämisen ajan.

2.2 Opinnäytetyön yhteistyötahot

Toteutimme opinnäytetyömme yhteistyössä Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa. Seinäjoen kaupungilla on 30 päiväkotia, joissa työskentelee yli 700 työntekijää. Seinäjoella varhaiskasvatus toteutetaan kokonaisuutena, jossa kasvatus, opetus ja hoito yhdistyvät (Seinäjoen kaupunki, 2017, s. 17). Perushoitoon kuuluvat lapsen tarpeet ovat

keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen arjessa, ja ne ovat myös oppimis- ja ohjaustilanteita, jotka suunnitellaan pedagogisin perustein. Seinäjokelaisia arvoja ovat elinympäristön kunnioitus ja kasvattaminen kestävään kehitykseen. Olemme olleet tiiviisti yhteydessä koko opinnäytetyöprosessimme ajan yhteistyötahomme kanssa. Yhteistyötahomme oli tärkeä koulutuspaketin mahdollistaja, koska saimme esimerkiksi rahoituksen koulutuksien järjestämiseen Seinäjoen kaupungilta.

2.3 Aiheen perustelua

Tässä alaluvussa kerromme aiheemme perustelua ja tuomme esiin, miksi työntekijöiden ammatillista osaamista tulee kehittää autismikirjon lasten kanssa toimiessa. Käsittelemme tämän lisäksi varhaiskasvatuslakia ja lakia kehitysvammaisten erityishuollosta. Lopuksi nostamme esiin kandidaatintutkielman ja opinnäytetyön, jotka liittyvät autismikirjon lasten kanssa tehtävään työhön.

Suomalainen yhteiskunta nojautuu työntekijöiden vankkaan ammattitaitoon ja osaamiseen sekä niiden jatkuvaan kehittämiseen (Heinikoski ym., 2014, s. 7). Työntekijän näkökulmasta katsottuna osaamisen kehittäminen antaa turvaa työelämässä tapahtuviin muutoksiin. Hyvä ammatinhallinta ja uusien asioiden oppiminen parantavat työhyvinvointia yksilö- ja yhteisötasolla. Työntekijät ovat tärkeässä asemassa arvioitaessa työn henkistä kuluttavuutta (mts. 8). Autismikirjon lasten kanssa työskentely on vaativaa työtä, jossa työntekijä on hyvin keskeisessä asemassa (Ikonen ym., 2015, s. 7). Heidän kanssaan työskentely vaatii myös vankkaa perusosaamista, ja työntekijän täytyy toimia autismikirjon henkilön kanssa ottaen huomioon hänen erityispiirteensä ja tarpeensa. Autismikirjon lasten kanssa työskennellessä tarvitaan perustietoa, esimerkiksi autismikirjosta, vuorovaikutuksesta, kommunikoinnista, strukturoinnista ja aistierityisyyksistä.

Kehittämistyömme tarkoitus tukee edellä nostamiamme muutamia ajatuksia työntekijöiden ammattitaidon lisäämisestä ja työhyvinvoinnista. Koemme, että työntekijöiden kouluttaminen työpaikoilla olisi tärkeää olla ainakin osaksi työntekijöiden toiveista ja tarpeista lähtevää. Koulutuksien kautta autismikirjon lapset saavat oikeanlaista tukea ja kasvattajat osaavat vastata lasten tarpeisiin oikealla tavalla. Seuraavaksi käsittelemme, mitä varhaiskasvatuslaki ja laki kehitysvammaisten erityishuollosta sanovat varhaiskasvatuksen järjestämisestä lapsen edun mukaisesti ja muiden toimijoiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Kehittämistyömme tukee

nostamiamme kohtia laista, sillä koulutuksemme pohja on rakentunut vankasta yhteistyöstä eri sosiaalialan toimijoiden kanssa sekä meillä on ollut pääajatuksena lapsen edun toteutuminen.

Varhaiskasvatuslaissa (540/2018, 2 luku, 4 §) sanotaan, että lapsen etu on huomioitava ensisijaisesti varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä tai tuotettaessa ja siitä päättäessä. Varhaiskasvatuslaissa (540/2018, 2 luku, 7 §) todetaan, että jos varhaiskasvatus on kunnan järjestämisvelvollisuuden alaista toimintaa, kunnan on sitä järjestäessään toimittava yhteistyössä liikunnasta ja kulttuurista, opetuksesta, lastensuojelusta sekä muusta sosiaalihuollosta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien ja muiden tarvittavien tahojen kanssa. Erityishuoltoon kuuluvia palveluksia ovat, esimerkiksi tarpeellinen ohjaus ja kuntoutus, yksilöllinen hoito ja muu huolenpito, henkilön vanhempien ja muiden perheenjäsenten ohjaus ja neuvonta tai muu erityishuollon toteuttamiseksi tarpeellinen toiminta (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519, 1 luku, 2 §). Kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatuksessa on riittävä määrä eri kelpoisuusvaatimukset täyttävää henkilöstöä, jotta varhaiskasvatukselle säädetyt tavoitteet pystytään saavuttamaan ja jotta vammaisten sekä muiden lasten tuen tarpeisiin vastataan (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 6 luku, 25 §).

Holappa ja Jäntti (2020, s. 35–36) ovat tehneet Oulun yliopistossa kandidaatintutkielman autismikirjon lapsen tukemisesta varhaiskasvatuksessa. He ovat saaneet selville tutkimuksessaan, että autismikirjossa merkittävimmät haasteet esiintyvät vuorovaikutuksessa, toiminnanohjauksessa ja sen jäsentämisessä sekä kielen kehityksessä. Heidän tutkimuksensa osoitti, että lasta, jolla on autismikirjon häiriö, voidaan tukea hyödyntämällä puhetta tukevia sekä korvaavia tekijöitä, strukturoimalla arkea ja ottamalla huomioon lapsen vahvuudet varhaiskasvatuksen arjessa.

Haikala ym. (2017, s. 27) ovat havainneet opinnäytetyössään, että kasvattajat tarvitsevat lisää tukea ja ohjausta erilaisilta yhteistyötahoilta esimerkiksi puheterapeuteilta ja kuntouttavilta tahoilta. Myös heidän tutkimuksessaan tuli ilmi, että kasvattajat tarvitsevat lisää tietoutta autismikirjosta, lisää koulutusta ja sen päivitystä. Avoimissa kysymyksissä kävi myös ilmi, että kasvattajat tarvitsisivat arkeensa varhaiskasvatuksessa uusia menetelmiä, joita voidaan käyttää kuntoutuksen tukena.

3 AUTISMIKIRJO

Autismikirjon häiriö on aivojen neurobiologinen kehityshäiriö, jolla on vaikutusta siihen, kuinka lapsi viestii ja kuinka hän on vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa sekä miten lapsi aistii ja kokee ympäröivää maailmaa (Autismiliitto, i.a.-c, s. 2). Maailmanlaajuisesti autismikirjolla olevia henkilöitä on todettu olevan 1–3 %, Suomessa esiintyvyys on 0,7 % (Leppä & Tammimies, 2020). Autismikirjon oireyhtymä ja siihen liittyvät toimintarajoitteet näkyvät kaikilla yksilöllisesti ja vaihtelevasti (Autismiliitto, i.a.-c, s. 2). Autismiliiton oppaassa kerrotaan, että autismikirjon häiriön aiheuttaa geneettinen ja fysiologinen tausta. Jo vuosikymmenien ajan on tiedetty, että autismikirjon syntyyn vaikuttaa keskeisesti periytyvyys (Leppä & Tammimies, 2020). Leppä ja Tammimies kertovat teoksessaan viimeisimpien arvioiden mukaisesti autismikirjon periytyvyyden olevan 64–91 %. Autismikirjon häiriö on monitekijäisesti periytyvää, mutta myös sikiön aikaiset tapahtumat vaikuttavat oireyhtymään (Autismiliitto, i.a.-c, s. 2). Oireyhtymä ei johdu esimerkiksi huonosta kasvatuksesta tai muista vastaavista tekijöistä. Autismiliiton oppaassa painotetaan sitä, että autismikirjon häiriö on ihmisen pysyvä ominaisuus.

Huolimatta aktiivisesta tutkimuksesta, geneettinen perusta ja autismikirjon taustalla olevat tekijät ovat vielä epäselviä (Castrén, 2019, s. 85). Castrénin mukaan tähän vaikuttavat hermoverkostojen toiminnan kompleksisuus ja autismikirjon häiriöiden monimuotoisuus. Castrénin mukaan autismikirjon riskitekijöiden lista on laaja, koska siihen liittyy kolme eri tekijää: ympäristötekijät, epigeneettiset tekijät ja perinnölliset tekijät. Varhaisen diagnostiikan kehittäminen luo pohjan hoidoille ja kuntoutukselle. Näiden arviointiin ja testaukseen nykyiset menetelmät antavat uusia keinoja. Hollanderin (2018, s. 277) mukaan autismikirjon häiriöön liittyy usein samanaikaisia haasteita. Jotta kehitystä voi tapahtua, on tärkeää kohdistaa hoito näihin samanaikaisiin haasteisiin.

Gardener on tehnyt 40 tutkimuksen meta-analyysin, jossa on todettu seuraavia lapsen syntymää edeltävän vaiheen riskitekijöitä: autismikirjoon on yhteydessä vanhempien korkea ikä, syntymäjärjestys (eli ensimmäisellä lapsella korkeampi riski kuin myöhemmin syntyneillä), raskauden aikainen diabetes, verenvuoto ja lääkkeiden käyttö (Gardener, 2011, Castrénin ym., 2019, s. 75 mukaan). Näiden lisäksi autismikirjon riskiä voivat lisätä pieni syntymäpaino ja komplikaatiot synnytyksessä, mutta Castrén painottaa, että mikään esiin nousseista tekijöistä eivät aiheuta yksinään autismikirjon häiriön syntyä.

Diagnostiikka on kuvailevaa varhaislapsuuden autismissa, kuten muissakin autismiryhmissä (Timonen, 2019, s. 19). Timosen mukaan autistiseksi henkilöksi kutsutaan sellaista henkilöä, jonka käyttäytyminen täyttää tietyt kriteerit ja kuvaukset. Kuvailevuus johtuu siitä, että ei ole olemassa yksiselitteisiä psykologisia tai lääketieteellisiä tapoja, joihin diagnostiikka voisi nojautua. Timonen toteaa, että autismikirjon diagnostiikassa ei välttämättä päästä koskaan pois kuvailevaisuudesta, ellei koko käsitteistö muutu.

Autismikirjon lapsella voi olla toiminnanohjauksessa, kommunikaatiossa ja stressiherkkyydessä erilaisia yksilöllisiä toimintatapoja (Autismiliitto, i.a.-c, s. 6–7). Autismikirjon lapsella on hänelle ominaisia jatkuvia laaja-alaisia haasteita, esimerkiksi kommunikaatiossa ja vuorovaikutuksessa (Hollander, 2018, s. 277). Hänellä voi olla tyypillisiä toistuvia stereotyyppisiä käyttäytymismalleja ja erilaisia kiinnostuksen kohteita (American psychiatric association, 2013, Hollanderin, 2018, s. 277 mukaan). Autismikirjon lapsella voi olla vaikeuksia oman toimintansa ohjauksessa, esimerkiksi ajantajun ymmärtäminen voi olla haaste sekä se, millaisessa järjestyksessä asioita kannattaa tehdä (Autismiliitto, i.a.-c, s. 6–7).

Autismikirjon lapselle arjen rutiinit ovat usein tärkeitä (Autismiliitto, i.a.-c, s. 6–7). Autismikirjon lapsella voi esiintyä eri asteisia vaikeuksia käyttää sekä ymmärtää kieltä, mutta myös tulkita eleitä ja ilmeitä. Lapsi voi esimerkiksi ymmärtää puhutun tai kirjoitetun kielen täysin kirjaimellisesti. Autismiliiton oppaan mukaan autismikirjon lapsilla puhe saattaa olla hyvin rajoittunutta tai se voi jopa puuttua kokonaan. Kaikilla ihmisillä on yksilöllinen tapa stressaantua ja reagoida stressiin, mutta autismikirjon lapsen hermosto kuormittuu muita helpommin, minkä seurauksena hänen stressitasonsa nousee. Kuormittavia tekijöitä voivat olla, esimerkiksi meluisa ympäristö sekä sosiaalinen kanssakäyminen. Autismiliiton oppaassa muistutetaan, että myös positiiviset tapahtumat nostavat autistisen lapsen stressitasoa.

Vanhala (2014, s. 84) esittelee tekstissään autismin oirekuvasta neurokognitiivisia teorioita, joilla on pyritty ymmärtämään autistista käyttäytymistä ja selittämään autismikirjon oirekuvaa. Ensimmäinen teoria on ns. mielen teoria, joka keskittyy autismikirjon yksilön haasteisiin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja käsityskyvyssä. Mielen teorialla Vanhala tarkoittaa sitä, että autismikirjon henkilön voi olla vaikea ymmärtää, että muilla ihmisillä on omat ajatuksensa ja omat tunteensa. Tämä aiheuttaa sen, että autismikirjon henkilöllä voi olla haasteita toisen ihmisen asemaan asettumisessa. Toinen tärkeä teoria käsittelee haasteita toiminnanohjauksessa ja kolmantena selitysmallina ovat erityispiirteet havaintotoiminnoissa, eli henkilö ei kykene omassa ajattelussaan muodostamaan kokonaisuuksia. Vanhala on kuvannut

havaintojen ylivalikoivuutta, jolloin yksityiskohtiin takertumisen vuoksi autismikirjon lapsen on ”vaikea nähdä metsää puilta”.

3.1 Autismikirjon diagnoosimuutos 2022

Tuomme autismikirjon diagnoosimuutoksen esiin, koska se voi aiheuttaa ihmetystä kasvattajissa. Ihmetystä voi herättää esimerkiksi se, millä kriteerein diagnooseja nykyään annetaan. Jatkokoulutustarve voisi olla tämän diagnoosimuutoksen avaaminen. Koulutuksessa voisi käsitellä, esimerkiksi muutokseen johtaneita tekijöitä sekä vanhoja ja uusia kriteerejä. Opinnäytetyön kautta kasvattajat saavat perustietoa diagnoosimuutoksesta, ja samalla tukee ammatillisen osaamisen kehittämistä. Varhaiskasvatuksessa tämän muutoksen tietäminen auttaa kasvattajia vielä varhaisempaan tunnistamiseen ja sitä kautta haasteiden ennakoimiseen.

Suomessa on kaavailtu vuonna 2022 tulevan voimaan muutos, joka liittyy autismin diagnosointiin (Tsau, i.a.) Muutoksessa ICD-10-tautiluokituksen korvaa ICD-11-tautiluokitus (Autismiliitto, 2022). ICD tautiluokitusjärjestelmän on kehittänyt Maailman terveysjärjestö WHO, ja sen johdolla toteutetaan järjestelmän muutosta. ICD-tautiluokitus on dokumentti, joka sisältää kaikki sairaudet, vammat, häiriöt ja niiden kriteerit mukaan lukien (Smith, i.a., s. 3). Autismikirjon häiriöt lukeutuvat tähän dokumenttiin. Tautiluokitusta on tarkoitus uudistaa tarpeeksi usein, jolloin se vastaa tuoreinta tieteellistä tutkimusta. Muutoksessa poistetaan kehityshäiriöiden sisältyvät erilliset diagnoosit, jotka ovat Aspergerin oireyhtymä, epätyypillinen autismi, autismi, Rettin oireyhtymä sekä disintegratiivinen kehityshäiriö (Autismiliitto, i.a.-c, s. 2–3). Näiden diagnoosien tilalle tulee yksi sateenvarjodiagnoosi ”autismikirjon häiriö”. Tämän muutoksen pohjana on Amerikan psykiatrisen yhdistyksen tapahtuneet muutokset DSM tautiluokitusjärjestelmässä autismikirjon diagnosoinnissa (Tsau, i.a.).

Autismikirjoon kuului ennen vuotta 2022 viisi eri diagnoosia (Autismiliitto, i.a.-c, s. 2). Autismi on autismikirjoon kuuluva kehityshäiriö, jossa voi olla vaikeuksia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sekä mielikuvituksessa (Autismiliitto, i.a.-b). Epätyypillisessä autismissa autismikirjon kriteerien jokin yksittäinen kohta ei täyty, vaikka muuten käyttäytyminen on selvästi autismikirjoon liittyvää (Autismiliitto, i.a.-e). Rettin oireyhtymä on harvinainen oireyhtymä, joka aiheuttaa vaikeaa monivammaisuutta. Rettin oireyhtymässä kehitys vauvaiässä näyttää aluksi suhteellisen normaalilta, mutta vähitellen se alkaa hidastua (Autismiliitto, i.a.-f). Disintegratiivisessa kehityshäiriössä lapsen kehitys näyttää normaalilta noin 3–4-vuotiaaksi, jonka

jälkeen tulee taantuma (Autismiliitto, i.a.-d). Asperger-henkilö tuntee, näkee ja kuulee ympäröivän maailman eri lailla kuin muut. Asperger-henkilöllä älykkyystaso on useimmiten normaali, eikä heillä ilmene merkittäviä kielellisiä tai kognitiivisia kehityksen viivästymiä, kuten autismissa (Autismiliitto, i.a.-a).

Diagnoosimuutokseen päädyttiin, koska on haluttu korvata vanhat alatyypit toimivammalla erottelulla (Smith, i.a., s. 4). Tähän liittyvä kritiikki kohdistui pääasiassa kolmeen asiaan. Ensinnäkin alatyypit olivat turhan joustamattomia toimiakseen käytännössä diagnooseja antavien kliinikoiden mielestä. Samat oireet saattoivat johtaa eri diagnoosiin, ja monet henkilöt saivat väärän diagnoosin, riippuen siitä, kuka diagnoosin antoi. Toiseksi muutosta puoltavien tutkijoiden mielestä alatyypit eivät huomioineet riittävästi yksilöiden välisiä eroja ja heidän toimintakyvyssään tapahtuvia muutoksia. Kolmanneksi tutkijoiden mielestä alatyypeille ei ole riittävästi tieteellisiä perusteita.

Diagnostiikan muutos on huolellisesti perustelu sekä harkittu (Raaska & Vanhala, 2020, s. 966–967). Muutos on kuitenkin ymmärrettävästi herättänyt huolta sekä kritiikkiä. Tästä aiheesta on tehty diagnosointimuutoskysely autismikirjon henkilöille, heidän omaisilleen ja ammattilaisille (Smith, i.a., s. 3). Tulosten perusteella omaiset olivat muita vastaajaryhmiä enemmän todella huolissaan tulevasta diagnosoinnin muutoksesta (mts. 7). Kyselystä kävi ilmi, että vastaajat olivat huolestuneita eniten siitä, mitä tapahtuu vanhoille diagnooseille (mts. 9). Raaskan ja Vanhalan (2020, s. 966–967) mukaan huolta on esiintynyt, että osa aikaisemmin diagnosoiduista henkilöistä jäävät uusien kriteerien mukaisesti autismikirjon ulkopuolelle. On myös ollut huolta siitä, voiko uusiin kriteereihin liittyä ylidiagnostiikkaa. Koska diagnostiikan muutosvaiheeseen liittyy hämmennystä ja huolta, näiden hallitsemiseksi autismikirjon henkilöiden kanssa työskentelevien täytyisi olla tietoisia vanhoista sekä uusista diagnostisista kriteereistä ja myös siitä, mitkä ovat muutoksen tarpeeseen johtaneita tekijöitä. Raaska ja Vanhala kertovat, että diagnosoiminen vaatii huolellisuutta muutosvaiheessa. Kliinikoilta odotetaan myös erityistä tarkkuutta diagnoosin kirjaamisessa asiakirjoihin niin, että vaikeusaste häiriössä tulee tarpeeksi näkyväksi.

3.2 Tyttöjen ja poikien diagnosoinnin erot

Tytöt ovat alidiagnosoituja poikiin verrattuna ja tytöt saattavat jäädä vaille tarvitsemaansa tukea (Szalavitz, 2016). Tyttöjä ei välttämättä diagnosoida tai heille voidaan antaa autismikirjon

diagnoosin sijaan, esimerkiksi ADHD, pakko-oireinen häiriö tai anoreksiadiagnoosi. On tutkittu, että tyttöjen autismikirjon diagnoosin saamiseen tarvitaan näkyvämpiä oireita, enemmän käyttäytymiseen liittyviä haasteita tai yhtäaikaista kehitysvammaa poikiin verrattuna (Banach et al, 2009; Dworzynski et ai, 2012, McCarthyn ym., 2019 mukaan). Voi kuitenkin olla, että tytöt näyttävät erityyppisiä rajoittuvia ja toistuvia käyttäytymismalleja ja niitä on vaikea tunnistaa olemassa olevilla arviointimenetelmillä (Duvekot ym., 2017, s. 647).

Autismikirjon diagnoosi on 2–4 kertaa yleisempi pojilla kuin tytöillä (Tani ym., 2021). Autistisilla tytöillä on tavallisempia kiinnostuksenkohteita kuin autistisilla pojilla (Mikkola, 2020, s. 28). Tämän ansiosta samantyyppisistä asioista kiinnostuneiden kavereiden löytäminen on tytöille helpompaa. Tämän lisäksi autistisilla tytöillä näyttäisi olevan paremmat leikkitaidot kuin autistisilla pojilla, ja tämäkin helpottaa kaverisuhteiden muodostamista tyttöjen osalta lapsuudessa (Sipes ym., 2011, s.1465–70, Mikkolan, 2020, s. 28 mukaan).

Varhaiskasvatuksessa olisi hyvä tietää tyttöjen ja poikien diagnosoinnin eroista, koska tyttöjen oireet eivät välttämättä ole niin näkyviä kuin pojilla. Näiden erojen tietäminen voi helpottaa kasvattajia tunnistamaan tyttöjen autismikirjon piirteitä. On olemassa ASSQ-REV-seulontalomake, jota on päivitetty sellaisilla väittämillä, jotka helpottavat autismikirjon tyttöjen tunnistamista (Autismiliitto, 2022).

3.3 Kolmiportaisen tuen malli

Varhaiserityiskasvatuksessa voidaan soveltaa kolmiportaisen tuen mallia (Pihlaja & Viitala, 2019, s. 31). Kolmiportaiseen tukeen lukeutuu yleinen tuki, tehostettu tuki sekä erityinen tuki (Opetushallitus, 2022, s. 60–61). Yleisellä tuella vastataan ensimmäisenä lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuen saaminen ei edellytä hallintopäätöksen antamista vaan tukea annetaan aina, kun tuen tarve ilmenee. Yleiseen tukeen kuuluu, esimerkiksi turvallinen ilmapiiri, leikin ohjaaminen, sensitiivisyys, ympäristön räätälöinti sekä tilanteiden ennakointi (Sandberg, 2021, s. 32). Kun yleinen tuki ei riitä, lapselle on annettava tehostettua tukea, joka on yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltu (Opetushallitus, 2022, s. 61). Tuen suunnittelulla ja toteutustapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla tehostetaan lapsen tukea. Tuen saamisen ehtona ei voida käyttää lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista. Tehostetusta tuesta tehdään hallintopäätös. Kun yleinen tai tehostettu tuki ei riitä, lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena eli se on vahvin tuen

taso. Erityinen tuki on jatkuvaa ja kokoaikaista ja se muodostuu useista tukipalveluista ja tuen muodoista. Erityisestä tuesta tehdään hallintopäätös. Ennen tehostettua tai erityistä tukea lapsen ei ole tarvinnut saada ensin muulle tasolle kuulunutta tukea (mts. 60).

Lapsilla, joilla on monialainen tuen tarve kasvussa, kehityksessä ja oppimisessa ovat oikeutettuja vaativaan erityiseen tukeen (Pihlaja & Viitala, 2019, s. 294–295). Vaativan erityisen tuen tarve saattaa johtua, esimerkiksi monivammaisuudesta, kehitysvammasta tai autismikirjon diagnoosista. Varhaiskasvatuksen henkilöstön täytyy pohtia lapsen päiväkotikykyä siitä näkökulmasta, miten ympäristöä pitää muokata, jotta se palvelee lapsen kehittymistä sekä kasvua parhaiten. Kun vaativaa erityistä tukea tarvitseva lapsi saapuu päiväkotiin, kasvattajien ja vanhempien täytyy yhdessä paneutua resursseihin ja ympäristöön varhaiskasvatuksessa. Tärkeää on myös pyrkiä katsomaan tilannetta mahdollisimman monipuolisesti lapsen näkökulma huomioon ottaen. Uuteen sosiaaliseen ja fyysiseen ympäristöön on tärkeää varata tarpeeksi aikaa ja lapsen vanhempien on hyvä tulla mukaan uuteen paikkaan tutustuessa. Kasvattajien vastuut sekä yhteiset linjaukset sovitaan yhteistyössä vanhempien kanssa ja keskustellaan lapsen päivän organisoinnista.

Oppimisen keskeiseksi näkökulmaksi voi asettaa sen, että lapsen puutteet käännetäänkin taidoiksi (Pihlaja & Viitala, 2019, s. 295). Tärkeä lähtökohta on, että vamma ei ole häiriö vaan kirjo ominaisuuksia. Ensimmäinen tukitoimi on lapsen kohtaaminen. Jokaisella lapsella on oma tahti oppia asioita ja jokaisella on myös itselle soveltuvia menetelmiä (Sandberg, 2021, s. 18). Oppimisen tueksi lapsi tarvitsee laadukasta pedagogiikkaa ja useimmiten tämän lisäksi monialaista pedagogista tukea. Tärkeää on myös tiedostaa, kuinka jokainen lapsi oppii ja kehittyy ja miten sinä kasvattajana voit olla edistämässä lapsen taitojen kehittymistä. Oppimiseen liittyy paljon variaatioita, ja yksilöllisyyttä esiintyy paljon.

4 AUTISMIKIRJON ILMENEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

Varhaiskasvatuksen henkilöstössä lapsen autismikirjon häiriön diagnoosi tai sen epäileminen saattaa herättää monenlaisia tunteita (Pihlaja & Viitala, 2019, s. 290). Voi herätä pelkoa tai epätietoisuutta, kuinka lapseen täytyisi suhtautua tai kuinka häntä täytyisi hoitaa. Lapsi voi olla hyvin vauhdikas, omaehtoinen ja hän voi puhua paljon, mutta vain omalla kielellään, joka ei ole muille ymmärrettävää. Autismikirjon lapsi saattaa olla kiinnostunut muista ihmisistä ja haluaa olla huomion kohteena. Toinen saman diagnoosin saanut lapsi taas viihtyy mieluummin omissa oloissaan ja on hyvin syrjään vetäytyvä. Pohdimmekin autismikirjon moninaisuutta, eikä ole siis ihme sen tuottavan haasteita ja monia tunteita varhaiskasvatuksessa.

Tulemme tässä luvussa käsittelemään aistien ali- ja yliherkkyyksiä ja sitä, miten ne vaikuttavat varhaiskasvatuksen arjen eri tilanteisiin. Haluamme käsitellä aistien ali- ja yliherkkyyksiä, koska aistit ovat suuri osa lapsen kokemusmaailmaa ja kasvattajien olisi tärkeää tietää, miten ne voivat näyttäytyä varhaiskasvatuksessa.

Aistien välittämä tieto ja sen tulkinta on yksilöllistä sekä tavallisesta poikkeavaa autismikirjon lapsella (Autismiliitto, i.a.-c, s. 4). Lapsi voi olla yli- tai aliherkkä erilaisille aistimuksille. Aisteihin liittyviä erityispiirteitä ovat näkö, kuulo, maku, haju, tunto sekä liike- ja tasapainoaisti. Aistimusten jäsentymisen haasteista voi seurata erikoisia käyttäytymismalleja (Kerola ym., 2009. s.131). Ennen kuin autismikirjon lasten aistihaasteisiin osattiin kiinnittää tarpeeksi huomiota, oikeastaan kaikki erikoinen käyttäytyminen kuviteltiin olevan häiriökäyttäytymistä. Kerolan ym. teoksessa korostetaan, että uuden tiedon myötä nyt ymmärretään osa käyttäytymisen haasteista johtuvan aistitiedon jäsentämättömyydestä. Haasteet ovat siis neurobiologisia.

Autismikirjon lapsella esiintyy aistisäätelyn haasteita, jolloin lapsi reagoi poikkeavan yliherkästi tai heikosti muille tavallisilta tuntuviin aistiärsykkeisiin (Kerola ym., 2009. s. 99). Jotkut lapset saattavat pelätä, kun toinen ihminen tulee lähelle, koska yllättävä koskettaminen voi tuntua pahalta. Kerolan ym. kirjassa kerrotaan, että sanojen ymmärtäminen ja niiden tuottaminen voivat olla haasteellista, koska ne vaativat useamman aistijärjestelmän integraatiota. Tästä syystä aistitiedon jäsentämisen harjoitukset ovat tärkeitä, jotta autismikirjolla olevan lapsen kommunikointi kehittyisi. Haasteellista voi olla myös sopeutua uusiin tilanteisiin ja tähän pätee myös siirtymätilanteet.

Autismikirjon lapsi voi olla ali- tai yliherkkä erilaisille aistimuksille (Autismiliitto, i.a.-c, s. 4). Liikaa ei voi korostaa yksilöllistä aistien välittämää tietoa ja sen tulkintaa. Aistit voivat ylikuormittaa lasta helposti ja kuormittavia tekijöitä voivat olla, esimerkiksi eri äänet, valot tai suuret ihmisjoukot. Aistien ylikuormitustilassa lapsi saattaa itse pyrkiä vähentämään vaikutusta häneen vetäytymällä rauhalliseen tilaan tai rauhoittumaan yksilöllisellä tavallaan, esimerkiksi hyppimällä, heiluttelemalla käsiään tai hypistelemällä jotain. Tästä syystä näitä ei kannata rajata, ellei ole aivan pakko, sillä lapsi pyrkii säätelemään aistikuormitustaan omalla tavallaan. Lapsen toimintaa seuraamalla kasvattajat saavat tietoa siitä, toimivatko jotkut aistikanavat ylireagoiden tai alireagoiden (Kerola ym., 2009. s. 103). Tästä esimerkkinä kirjassa kerrotaan se, että alireagoiva lapsi voi etsiä aistikokemuksia rikkoen astioita ja heittelemällä laseja. Tällöin kiellot tai rangaistukset eivät auta pitkäkestoisesti.

4.1 Autismikirjon häiriön tunnistaminen

Yliherva ym. (2018, s. 2052) ovat tutkineet autismikirjon häiriön tunnistamista ja diagnosointia Suomessa, missä tutkittiin perheiden näkemyksiä. Tässä tutkimuksessa selvisi, että suurin osa perheistä (67 %) sanoivat, että he eivät olleet saaneet kovinkaan helposti tietoa autismin varhaisesta tunnistamisesta. Tutkimuksesta kävi ilmi pitkä odotusaika diagnoosin saamiseen. Jotkut vanhemmista kritisoivat autismin hoitopolussa sitä, että pääsy erikoissairaanhoitoon on vaikeaa. Diagnoosin asettamiseen saattoi kulua noin kaksi vuotta oireiden havaitsemisesta.

Autismikirjon häiriön epäily herää useimmiten, kun lapsi on 1–2-vuotias (Raaska & Vanhala, 2020. s. 964–967). Oireita on mahdollista näkyä jo alle yksivuotiaalla, mutta tällaisessa tilanteessa kyse on vaikeasta autismikirjon häiriöstä. Tästä syystä varhaiskasvatuksen henkilökunnan tulisi olla tietoisia autismikirjosta ja sen tunnistamisesta. Autismikirjolla olevan lapsen muu kehitys on hyvin vaihtelevaa (Socada, 2020). Autismikirjon häiriöön liittyy kasvanut oppimisvaikeuksien, kehitysvammaisuuden ja puheen kehityksen häiriön riski. Noin puolella autismikirjolla olevista henkilöistä on kehitysvamma, mutta pieni osa heistä on keskimääräistä älykkäämpiä.

Vanhala (2018) kertoo, että noin kolmasosalla autistisista lapsista voi tapahtua taantumista 1,5–2-vuotiaana puheen ja kielen kehityksen alueella. Tällä Vanhala tarkoittaa sitä, että katsekontakti lapsella vähenee ja jo opitut sanat saattavat jäädä pois. Jussilan (2020)

väitöskirjassa on tutkittu autismikirjon piirteiden tunnistamista ja arviointia kognitiivisesti hyvätasoisilla koululaisilla. Väitöskirjan mukaan katsekontaktin, vastavuoroisen hymyn/jokeltelun sekä huomion kohteen jakamisen puuttuminen ovat varhaisia merkkejä autismikirjosta puolitoistavuotiailla. Jussilan tarkastelemassa väitöskirjassa autismikirjon tutkijat Robertson ja Baron-Cohen ovat esittäneet muutama vuosi sitten katsauksessaan epätyypillisen tavan prosessoida aistitietoa olevan entistä varhaisempi merkki mahdollisesta autismikirjon diagnoosista. Siinä vaiheessa, kun lapsen puhe ei kehity tai jo opitut sanat jäävät pois hänen käytöstään, herää useimmiten epäily autismikirjon häiriöstä (Vanhala, 2014, s. 83). Tavallisesti tämä tapahtuu 1,5–2,5 vuoden ikäisenä. Lapsi ei välttämättä reagoi omaan nimeensä kuten muut lapset ja vuorovaikutus on paljon omista tarpeista lähtevää (mts. 84). Autistiselle lapselle ominaista on se, että hän ei pyydä apua, vaan toimii itsenäisesti tai käyttää toisia ihmisiä välineinä saadakseen haluamansa. Yhdistäviä oireita autismikirjon häiriössä ovat sosiaalisen vuorovaikutuksen haasteet, oudot käyttäytymismuodot ja erilaisuus aistimuksissa (Kerola ym., 2009, s. 23).

Autismikirjon häiriön tunnistamisen kannalta varhaiskuntoutus on tärkeää, että lapsi oppii positiivisia käyttäytymismalleja (Kerola ym., 2009, s. 23). Jos näihin positiivisiin käyttäytymismalleihin ei päästä varhaiskuntoutuksessa käsiksi, myöhemmin lapsen autismiin voi liittyä haasteellisia käyttäytymismalleja, joita ovat, esimerkiksi itsensä vahingoittaminen tai impulsiivinen käyttäytyminen. Varhaiskasvatuksessa on saatu hyviä tuloksia pedagogisilla toimilla ja ympäristöä muokkaamalla (Pihlaja & Viitala, 2019, s. 292). Tämän vuoksi autismikirjon häiriön piirteiden tunnistaminen on tärkeää, jotta haasteisiin pystytään pääsemään kiinni mahdollisimman aikaisin ja lapsi saa tarvitsemansa avun.

Esittelemme seuraavaksi varhaisia autismikirjon häiriön piirteitä, jotka voivat näkyä varhaiskasvatuksessa. Erilaisuuksia voi näkyä esimerkiksi sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Pihlaja & Viitala, 2019, s. 292). Leikki-ikäisenä autismikirjon lapsi saattaa olla kiinnostunut muista lapsista, mutta koska hänellä esiintyy haasteita katsekontaktissa ja kasvojen ilmeiden tulkinnassa, nämä piirteet aiheuttavat lapselle haasteita vuorovaikutuksen säätelyssä. Taaperoikäinen ei nimeä yhteisiä mielenkiinnon kohteita. Erilaisuuksia voi näkyä lapsen leikissä, koska lapsi saattaa keskittyä pelkästään lelujen ominaisuuksiin, jolloin lelun käyttötarkoitus jää huomioimatta. Leikissään lapsi haluaa toistaa motorisia liikkeitä esimerkiksi sormien heiluttamista.

Autismikirjon lapsella saattaa näkyä erilaisuuksia kielen käytön taidoissa (Pihlaja & Viitala, 2019, s. 292). Taaperoikäisenä autismikirjon lapsella on kielen kehityksessä viivettä tai puhe saattaa puuttua kokonaan. Tällaisessa tilanteessa lapsi ei koe tarvetta korvata kielen kehityksen puutteita vaihtoehtoisin tavoin, esimerkiksi eleillä ja ilmeillä. Edellä mainittujen lisäksi erilaisuutta näkyy kuvittelutaidoissa, koska jäljittelyleikkiä ja kuvitteluleikkejä on vähän. Jo yksivuotiaalla lapsella pystytään havaitsemaan autismikirjoa ennustavia käyttäytymisen piirteitä, esimerkiksi omaan nimeensä vähäinen reagoiminen, vähäinen leikkitavaroiden esitteleminen ja vähäinen halu näyttää etusormella mielenkiinnonkohteita (Voutilainen & Puustjärvi, 2015, Pihlajan & Viitalan, 2019, s. 292 mukaan). Pihlaja ja Viitala (2019, s. 294) painottavat, että on erityisen tärkeää erottaa, mitkä piirteet lapsella liittyvät autismikirjoon ja mitkä piirteet ovat lapsen omia persoonallisuuden piirteitä.

Vanhala (2018) kertoo artikkelissaan oireita, jotka liittyvät autismikirjon häiriöön. Lapsella jaettu tarkkaavaisuus saattaa olla vähäistä tai puuttua kokonaan eli lapsi ei seuraa katseellaan hänelle osoitettuun suuntaan. Toisen ihmisen asemaan asettuminen on lapselle myös haastavaa. Artikkelissa Vanhala kertoo, että autismikirjon lapsella ympäristössä tapahtuneet pienetkin muutokset saattavat aiheuttaa tuskaisuutta. Näiden lisäksi Vanhala nostaa autismikirjon lapsen aggressiivisen käyttäytymisen ja itsensä vahingoittamisen olevan autismikirjon häiriön oireita.

Kerromme vielä kootusti autismikirjoon liittyviä muita hälyttäviä oireita (Vanhala, 2014, s. 84). Näitä ovat puutteellisuus katsekontaktissa, osoittelussa, katseella jakamisessa tai kyvyssä jakaa toisen henkilön kanssa tarkkaavaisuudentila. Hälyttäviin oireisiin kuuluvat myös puutteellisuus mielikuvitusleikissä, reagoimattomuus omaan nimeensä, kiinnostuksen kohteiden epätavallisuus ja rutiinit sekä maneerit. Levottomuus, vetäytyminen, puhumattomuus ja kompensoimattomuus ilmeillä ja eleillä ovat myös hälyttäviä oireita autismikirjosta.

4.2 Leikki- ja kaveritaidot

Leikin avulla lapset jakavat kokemuksiaan, käyttävät mielikuvitustaan ja luovuuttaan (Kerola ym., 2009, s. 48). Autistiselle lapselle leikkiminen on haastavaa tai leikki voi vaikuttaa jotenkin erikoiselta. Autismikirjon lapsi saattaa asettaa leluja jonoiksi, purkaa niitä osiksi tai juuttua toistamaan toimintaa.

Autismi-lehden artikkelissa kerrotaan tunne- ja kaveritaidoista autismikirjon lapsella (Kujanpää, 2021, s. 20–22). Ystävät sekä sosiaalinen vuorovaikutus on jo pitkän ajan ymmärretty yhdeksi keskeisimmäksi tekijäksi mielenterveyden ja hyvinvoinnin kannalta. On hyvä muistaa, että autismikirjolla olevat henkilöt eivät ole tässäkään asiassa poikkeus. Kujanpään mukaan autismikirjon lasten ystävyyssuhteisiin voi vaikuttaa negatiivisesti autismikirjon lapsen uppoutuminen kapea-alaisiin, kaavamaisiin harrastuksiin ja toimintoihin. Näihin harrastuksiin ja toimintoihin lapsi usein jumiutuu. Autismikirjon lapsen muista poikkeavat mielenkiinnon kohteet saattavat herättää ihmetystä muissa samanikäisissä lapsissa. Muut lapset saattavat näin loitontua autismikirjon lapsesta, milloin hän voi kokea ulkopuolisuuden tunnetta. Suuri kiintyminen omiin kiinnostuksen kohteisiin voi pahimmillaan estää sosiaalisten taitojen kehittymisen, mistä voi seurata sosiaalisten tilanteiden pelkoa tai jopa ahdistusta. Autismikirjon lapsi voi myös itse ajatella, että hänen on aivan hyvä olla omien mielikuvituskavereidensa kanssa.

Autismikirjon lapsen kaveritaitoja vaikeuttaa se, että vuorovaikutus sisältää sanojen lisäksi eleet, äänenpainot ja ilmeet (Kujanpää, 2021, s. 20–22). Autismikirjon lapsen on vaikea ymmärtää esimerkiksi sarkasmia. Kujanpään artikkelissa kerrotaan, että kaveritaitoihin vaikuttavat myös autismikirjon lapsen aistipoikkeavuudet. Esimerkiksi päiväkodissa esiintyy erilaisia ärsykkeitä, jolloin lapsi ei välttämättä kykene leikkimään ärsykkeiden vuoksi. Erilaiset aistiärsykkeet uuvuttavat lasta, mistä seuraa väsymystä. Tällöin lapsi ei jaksa pinnistellä vuorovaikutuksen eteen ja hänen on parempi olla omien mielenkiinnon kohteiden parissa. Nämä voivat johtaa tilanteeseen, että lapsi joutuu kaveripiirin ulkopuolelle. Kaiken kaikkiaan autismikirjon lasten leikki on hyvin erilaista (Kerola ym., 2009, s. 49). Useimmiten lapset harjoittelevat omissa leikeissään, esimerkiksi sosiaalisia suhteita ja lapset saattavat käydä leikeissä läpi vaikeitakin asioita. Lapset saattavat olla leikissä tuntikausia ja keskeyttäminen on kamalaa leikin kannalta. Autistisella lapsella asiat ovat toisin, koska leikki ei ole niin sanotusti hänen työtään vaan hän käyttää aikaansa muulla tavalla. Mielikuvitusleikit ovat autismikirjon lapselle haastavia, koska niistä puuttuvat konkreettisuus ja todellisuus (mts. 48). Tämä saattaa näkyä leikissä esimerkiksi niin, että autismikirjon lapsi ei harjaa nuken hiuksia vaan hakkaa harjaa ja nukkea toisiinsa. Mielikuvituksen haasteet näkyvät myös siinä, että autismikirjon lapsen leikissä palikka ei ole peruna eikä tikku ole haarukka. On hyvä muistaa, että autismikirjon lapsi voi oppia joitakin mielikuvitusleikkejä, koska kuvitteellinen leikki kulkee käsikädessä kielen kehityksen kanssa.

Autismikirjon lapsella leikkiä voi olla kotitehtävät isän ja äidin kanssa, muutoin hänen aikansa menee itsestimulointiin (Kerola ym., 2009, s. 49). Onko itsestimulointi siis hänen leikkiään? Itsestimulointi voi olla ajanvietettä silloin kun ei ole muutakaan tekemistä. Tällaista ajanvietettä voi olla, esimerkiksi itsensä heijaaminen ja varjojen katsominen. Näitä asioita tekevät kaikki vauvat, mutta autismikirjon vauvat jumiutuvat niihin ja näin jumiutuminen estää siirtymisen muihin kiinnostuksenkohteisiin ympäristöstään (mts. 91). Itsestimulointi toimii autismikirjon lapsella korvikkeena sosiaaliselle vuorovaikutukselle. Itsestimulointi näkyy tilanteissa, joissa esimerkiksi autismikirjon lapsen tarpeet tulkitaan väärin. Tämä johtaa turhautumiseen ja turhautuminen purkautuu, esimerkiksi kiljumisena tai potkimisena. Autistiset lapset voivat oppia vapaa-ajan nauttimisesta ja jopa leikkimisestä, jos heitä vain siihen ohjataan (mts. 49). Leikkimisen halu on herätettävä esiin ja leikkitaidot on opetettava. Opettamisen voi aloittaa siitä, että lasta esimerkiksi opetetaan pitämään leluista.

4.3 Vuorovaikutustaidot ja kielen kehitys

Autismikirjon lapsella saattaa olla haasteita aloittaa vuorovaikutustilanteita toisen ihmisen kanssa (Pihlaja & Viitala, 2019, s. 293). Oireet lapsen autismikirjon häiriössä liittyvät usein vuorovaikutuksen haasteisiin ja näihin on syytä puuttua heti kun ne ilmaantuvat. Puuttumisella tarkoitetaan sitä, että aikuinen on leikissä yhdessä lapsen kanssa aktiivinen toimija. Autismikirjon lapsella saattaa olla haasteita niissä tilanteissa, joissa tavoitteena on vastavuoroinen toiminta, ja joissa ilmaistaan omia tunteita. Haasteita voi olla sosiaalisemotionaalisessa vastavuoroisuudessa. Tällä tarkoitetaan sitä, miten lapsi lähestyy toista ja miten lapsi ylläpitää keskustelua tai leikkii vastavuoroisesti muiden lasten kanssa. Varhaiset merkit puutteellisessa vuorovaikutuksessa näkyvät jaetun huomion kyvyn haasteena ja katsekontaktin vaikeutena. Vanhalan (2018) mukaan autismikirjon lapsella on taipumusta olla omissa oloissaan muiden seurassa.

Autistisen lapsen kielenkehitys on tavanomaisesta poikkeavaa ja se perustuu näköaistiin eli visuaalisuuteen (Kerola ym., 2009, s. 60–62). Visuaalisen kanavan kautta autismikirjon lapsi ei kuitenkaan saa riittävästi tietoa mitä hän tarvitsee. Hän saattaa olla tietämätön odotuksista mitä häneen kohdistuu ja tällaisessa tilanteessa lapsi käyttää kommunikointiinsa enemmän, esimerkiksi huutamista tai kädestä kiskomista sekä omaehtoisuus lisääntyy. Autismikirjon lapsella on haasteita käyttää kieltä tunneilmaisussaan. Tämä haaste näyttäytyy käyttäytymisen pulmina. Kun lapsi ei kykene kielellisesti kertomaan miltä hänestä tuntuu, lapsi saattaa

turvautua muihin ilmaisukeinoihin, kuten huutamiseen, vastustamiseen ja raivoamiseen. Autismikirjon häiriöön liittyy puutteita ei-kielellisessä ilmaisussa eli ilmeiden ja eleiden ymmärtäminen ja käyttäminen on haastavaa. Autistisen lapsen kielen kehitys perustuu siis mekaaniseen muistiin, ulkoa opittuihin fraaseihin, näköaistiin, toistuviin tilanteisiin ja konkretiaan. Puheen tukena on tärkeää käyttää visualisointia, kuvia, viittomia, värejä ja ympäristön selkiinnyttämistä. Nämä luovat turvallisuutta puhutun kielen harjoitteluun.

Autistisen lapsen kielen kehitykselle tyypillistä on semanttispragmaattinen pulma eli hänen on haastava oppia ymmärtämään sanojen merkitys ja kielenkäyttöä kommunikoinnin välineenä (Kerola ym., 2009, s. 62). Autistiselle lapselle helpointa on substantiivien oppiminen ja yksittäisten esineiden nimeäminen, mutta sanalle on oltava jokin konkreettinen ja näkyvä vastine. Lapsi voi kuitenkin oppia verbejä, jotka liittyvät hänen omiin toimintoihinsa, mutta niitä täytyy opettaa järjestelmällisesti. Autismikirjon lapselle haasteita tuottaa kuvailevat ja abstraktit käsitteet ja pronominit sekoittuvat puhetta tuottaessa. Haasteita tuottavat myös sellaiset sanat, joiden merkitys voi muuttua tilanteen mukaan, kuten kiitos ja ole hyvä. Autismikirjon lapsen on vaikeaa ymmärtää abstrakteja eleitä. Olemme itse havainneet, että esimerkiksi peukalon näyttäminen hyvän teon merkiksi ei tarkoita välttämättä autismikirjon lapselle mitään, koska peukalo on heille ainoastaan peukalo ilman muita merkityksiä.

Autismikirjon lapsen kanssa kommunikoidessa on tärkeää kiinnittää huomiota omaan tapaan kommunikoida (Kerola ym., 2009. s. 64). Kasvattajan tulee karsia puheestaan haastavat ilmaisut ja turhat sanat ja valita, miten hän nimeää eri asioita tai toimintoja ja pitäytyä niissä. Autismikirjon lasta itseään on hyvä puhutella vain yhdellä nimellä, jolloin hän oppii tietämään, milloin hänelle puhutaan. Yksi miltei kaikkia autismikirjon henkilöitä koskeva nyrkkisääntö on, että kielen ymmärtäminen varmistetaan myös visuaalisin keinoin (mts. 65). Autistinen lapsi saattaa ajatella, että kaikki tietävät hänen päässään olevat ajatukset, joten hänet on houkuteltava kommunikoimaan muiden kanssa (mts. 66). Autistiselle henkilölle saattaa olla tyypillistä kysellä jatkuvasti samoja asioita, jolloin ympärillä olevat ihmiset kyllästyvät samoihin kysymyksiin ja ainaiseen vastaamiseen (mts. 63). Tämä vaikuttaa useimmiten siltä, että vastaukset eivät ole hänelle merkityksellisiä vaan itse kysyminen on rutiini. Autismikirjon henkilö ei välttämättä kysy sen takia, että saisi tietoa vaan viihdyttää itseään tutulla toiminnalla.

Autistisen henkilön kieltä arvioitaessa kannattaa seurata, millä tavoin hän kommunikoi, millaisissa tilanteissa hän kommunikoi ja mikä on kommunikaation tarkoitus (Kerola ym., 2009, s. 67). Kommunikaation muotoja voivat olla motorinen kommunikaatio, viittomat, kuvat,

kirjoitettu teksti, puhe, esineet tai eleet. Motorisella kommunikaatiolla tarkoitetaan, että lapsi omalla kädellään ohjaa aikuista esimerkiksi antamaan jääkaapista jotain. Motorinen kommunikaatio voi näkyä sellaisessa tilanteessa, jossa lapsi lähtee karkuun, koska tilanne on hankala tai epäselvä.

4.4 Toiminnanohjaustaidot

Toiminnanohjauksella tarkoitetaan kykyä suunnitella seuraavaa toimintaa ja eri toimintojen järjestystä (Kerola ym., 2009, s. 93). Toiminnanohjaaminen voi olla erittäin haastavaa autistiselle lapselle, sillä autismiin liittyy taipumusta jäädä jumiin johonkin yhteen toimintaan ja jäädä toistamaan sitä aina uudelleen ja uudelleen. Hän ei siis välttämättä osaa siirtyä seuraavaan tekemiseen. Varhaiskasvatuksessa tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi erilaiset siirtymätilanteet.

Eräs autismikirjon lapsen arkea haastava tekijä on puuttuva kyky suunnitella toimintaa ja suuntautua tulevaisuuteen (Kerola ym., 2009, s. 116–117). Autismikirjon lapsi tuntuu elävän tässä ja nyt ilman että hän ymmärtäisi ajankulumisen. Tästä syystä lapsella on ajankäytön haasteita ja lapsen vuorokausirytmi voi häiriintyä. Lapsella on haastavaa suunnitella toimintaansa, aloittaa asioita tai viedä niitä loppuun. Lapsen on haastava ymmärtää, miten asiat tehdään vaiheittain ja näin lapsi ei esimerkiksi ymmärrä pukemisen vaiheita. Näiden lisäksi autismikirjon lapselta puuttuu kyky hahmottaa sitä, miten kauan jokin toiminto kestää ja tämä voi näkyä niin, että hän odottaa omien tarpeidensa tyydyttyvän heti. Autismikirjon lapselle odottaminen on haastavaa, koska hän ei ymmärrä aikaa, joka tulisi odottaa. Autismikirjon lasta täytyy opastaa toiminnan alkuun. Tämän lisäksi lapsi tarvitsee ohjausta, kun hän siirtyy vaiheesta toiseen ja lopettaakseen tehtävän. Ajoittain lasta täytyy opettaa kädestä pitäen ja ohjata häntä, esimerkiksi näyttämään kuvia tai ottamaan leikkitavaroita laatikosta (Pihlaja & Viitala, 2019, s. 295).

Autismikirjon lapsen on haastava ymmärtää, miten jotkut asiat liittyvät toisiinsa ja mitä tulee tapahtumaan seuraavaksi (Kerola ym., 2009, s. 118). Autismikirjon lapselle täytyy antaa selkeät ohjeet toimintaan, koska hän ei jaa huomiotaan muiden kanssa eikä seuraa ympäristön vihjeitä. P. Malmstén (henkilökohtainen tiedonanto, 15.3.2022) kertoo, että autismikirjon lapsi ei ymmärrä ryhmäpainetta, eikä toimi ryhmäpaineen mukaisesti kuten muut lapset. Autismikirjon lapsella on hankaluuksia hahmottaa, mitä jostakin tekemisestä voi seurata (Kerola ym.,

2009, s. 118–119). Autismikirjon lapsi hyötyy visualisoinnista ja näin on siis hyvä tehdä hänelle kuvasarjoja. Tämän myötä tilanteet eivät jää epäselviksi ja pirstaleisiksi. Autismikirjon lapselta on hyvä varmistaa tietääkö hän, että esimerkiksi kauppaan ei jäädä vaan sieltä palataan kotiin. Autismikirjon lapsella voi olla myös haasteita oppia ymmärtämään omien tekemistensä seurauksia eli saattaa olla, että hän tekee kielletyn asian aina uudelleen.

Edellisten lisäksi autistiselle lapselle on haastavaa yllätykset, muutokset ja tilanteet, joissa on paljon jotain uutta ja jännittävää (Kerola ym., 2009, s. 119–120). Autismikirjon lapselle yllätykset ovat vaikeita, koska ne ovat ennakoimattomia uusia tapahtumia. Asioiden pysyvyys on hänelle turvana, mitä ei tulisi murtaa. Arjessa tulee kuitenkin ennakoimattomia tilanteita ja näihin lapsen on totuttava. Kun päiväjärjestys on lapselle tuttu ja jatkuvassa käytössä, se luo puitteet sille, että ennakoimaton muutos on vähemmän ahdistava. Säännöllisen päiväjärjestyksen puitteissa muutoksia pystytään ennakoimaan ja sisältöjä voidaan muuttaa. Tämä voi tapahtua esimerkiksi siten, että ennen kuin muutos on tulossa, siitä ilmoitetaan muutosmerkillä ja uudella kuvalla. Ennakointi on tärkeää, koska ilman sitä lapsi saattaa uppoutua ja vetäytyä liikaa omien mielenkiinnonkohteidensa pariin (P. Malmstén, henkilökohtainen tiedonanto, 15.3.2022). Visualisoinnin ja selkeiden ohjeiden lisäksi Malmstén painottaa kohdennetun puheen merkitystä. Yksi tapa varhaiskasvattajille on tarkkailla omaa kielenkäyttöä, koska karsimalla turhat sanat ja vaikeat ilmaisut voi auttaa lasta asian ymmärtämisessä (Kerola ym., 2009, s. 64).

4.5 Pedagoginen toiminta

Haasteita ennaltaehkäistään varhaiskasvatuksessa erilaisilla pedagogisilla järjestelyillä ja työmenetelmillä (Opetushallitus, 2022, s. 59). Näihin pedagogisiin järjestelyihin kuuluvat, esimerkiksi suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, joustava ryhmien muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Kaikkia lapsia, mutta erityisesti autismikirjoon kuuluvia lapsia tukee selkeä päiväjärjestys. Työtapoja ja oppimisympäristöjä varhaiskasvatuksessa muokataan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti (mts. 61). Lapsen saamaan tukeen voi sisältyä pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia tuen muotoja. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluu toistuvien toimintojen ja lapselle selkeän ja ennakoivan päivärytmin toteuttaminen (mts. 62). Varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi ovat osa pedagogisen tuen muotoja. Näiden lisäksi pedagogisiin järjestelyihin kuuluvat myös viittomien ja kuvien käyttö ja erilaiset teknologiset ratkaisut. Rakenteellisilla tuen muodoilla

tarkoitetaan, esimerkiksi ryhmän lapsimäärän pienentämistä ja henkilöstömitoitukseen tai rakenteeseen liittyviä ratkaisuja. Hoidollisilla tuen muodoilla taas tarkoitetaan, esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollosta saatua ohjausta ja konsultaatiota.

Päiväkodissa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toimintatavoista, toteuttamisesta ja arvioinnista (Opetushallitus, 2022, s. 56). Varhaiskasvatuksen järjestäjän on myös seurattava ja arvioitava annettavan tuen vaikuttavuutta ja sen riittävyyttä. Jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden osallistumista arvioinnin tekemiseen, tämä tulee tapahtua varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä (mts. 57). Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa lapsen oikeudesta saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluita. Tämän lisäksi järjestäjä vastaa varhaiskasvatuksen osallistumiseen edellyttämien tulkitsemis- ja avustamispalveluiden ja apuvälineiden toteutumisesta. Pedagogisen toiminnan arvioinnin tehtävänä on kehittää varhaiskasvatusta ja parantaa lasten kehityksen ja oppimisen edellytyksiä (mts. 70).

Jokaisella varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain mukaan oikeus suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen kasvatukseen, opetukseen ja hoitoon (Opetushallitus, 2022, s. 10). Näiden toteuttamiseksi jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma. Lähtökohtana varhaiskasvatussuunnitelmassa täytyy olla lapsen etu ja tarpeet. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tulee kirjata tavoitteet, jotka siten asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Suunnitelmaan kirjataan myös lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki ja sen toteuttaminen (mts. 11). Suunnitelmaan tulee myös kirjata tukitoimien toteutumisen ja vaikuttavuuden arviointi. Jos lapsella on tuen tarvetta, tulee suunnitelmaan kirjata lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen, niihin liittyvä työnjako sekä vastuut (mts. 63). Pedagogiikan suunnittelussa on kaikissa arjen eri tilanteissa huomioitava autismikirjon lasten tarpeet. Tarkastelemme tarkemmin autismikirjon piirteiden ilmenemistä ruokailutilanteissa, lepohetken aikana ja ulkoillessa. Kerromme viimeisessä alaluvussa myös, miten muut aistien ali- ja yliherkkyydet voivat näkyä varhaiskasvatuksen arjessa.

4.6 Ruokailu

Mielestämme varhaiskasvatuksen henkilökunnan tulee olla tietoisia autismikirjon lapsen erityispiirteistä ja tarpeista liittyen ruokailuun, etteivät syömiseen liittyvät haasteet kärjisty tai

ruokasuhde vahingoitu. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan on tärkeää ymmärtää, miten edistää autismikirjon lapsen positiivista ruokasuhdetta. Autismikirjon häiriön liitännäisoireena on haasteet syömisessä (Vanhala, 2014, s. 85). Vanhalan mukaan syömisongelmia on jopa 90 %:lla autismikirjon häiriön omaavista henkilöistä. Autismikirjon lasta ei saa pakottaa syömään, koska ruuasta kieltäytyminen ei ole temppuilua vaan kieltäytyminen kertoo todellisesta vaikeasta ongelmasta (Kerola ym., 2009, s. 106). On tärkeää, että ruokailutilanteista saadaan luotua mahdollisimman miellyttäviä ja rauhallisia, koska silloin uusienkin ruokien kokeileminen voi helpottua (Autismiliitto, i.a.-c, s. 10). Ruokailun sujuvoittamisen kannalta hyvänä tukena saattaa olla esimerkiksi kuvitetut toimintaohjeet. Autismiliiton oppaan mukaan ruokailutilannetta tukevat siis sanalliset tai kuvitetut toimintaohjeet, ennakointi ja aistien huomioiminen. Autismiliiton oppaassa painotetaan, että maistamisen pakko tai pakottaminen eivät ole sopiva tapa autismikirjon lapsen kanssa toimiessa.

Autistisen lapsen yli- ja aliherkkyydet makuaistin alueella voivat näkyä ruokailutilanteissa eritavoin. Makualiherkkä lapsi pyrkii etsimään voimakkaita aistimuksia esimerkiksi chili ja mausteiset ruuat (Autismiliitto, i.a.-c, s. 5). Makuyliherkkä lapsi taas välttää voimakkaita mausteita sekä vieraita makuja. Happamien makujen välttäminen on myös tyypillistä makuyliherkälle lapselle. Ruuan ulkonäkö, koostumus sekä tuoksu ovat tärkeitä huomioida. Autismikirjon lapsella saattaa olla vain muutamia ruokia, joita hän suostuu syömään (Hämäläinen & Paukkunen, 2019, s. 18). Tämä ei ole uhmakkuutta vaan sitä, että lapsi saa hyvän aistikokemuksen tietyistä ruuista, joita hän sitten suosii omassa ruokavaliossaan. Hämäläisen ja Paukkusen mukaan makuaisti on kytköksissä hajuaistiin, jolloin näiden yliherkkyydet korostuvat, koska ne ilmenevät samanaikaisesti. Pohdimme, että tämä tiettyjen ruokien suosiminen saattaa haastaa varhaiskasvatuksen työntekijöitä ruokailutilanteissa. Ahosen (2017, s. 194–195) mukaan kasvattajien ja lapsen vanhempien olisi hyvä keskustella ruokailusta ja asettaa sellaisia tavoitteita, jotka ovat realistisia. Ahonen kertoo, että tavoite voi olla esimerkiksi lapsen totuttamineen perunaan ainoastaan koskettamalla sitä kielellä kuitenkin niin, ettei perunaa tarvitsisi vielä syödä. Ahosen kirjassa kerrotaan, että ruokien asettaminen erilleen voi auttaa ruokailutilanteissa. Autistisilla lapsilla janon ja nälän sekä kylläisyyden aistimus näyttää toimivan hyvin eri tavoin kuin muilla (Kerola ym., 2009, s. 108). Jotkut autismikirjon henkilöt saattavat olla syömättä mitään päiväkausiin, mutta toiset taas voivat syödä mieleistään ruokaa rajattomasti.

Autismikirjon lapsella saattaa olla hajuaistiin liittyvää herkkyyttä ja se voi näkyä esimerkiksi päiväkodin ruokailutilanteissa. Hajualiherkkä lapsi suosii voimakkaita sekä myös epämiellyttäviä hajuja ja aistimuksia (Autismiliitto, i.a.-c, s. 5). Hajualiherkkä lapsi saattaa jopa välttää syömästä jotain ruokaa sen vuoksi, että siinä on liian laimea tuoksu (Hämäläinen & Paukkunen, 2019, s. 18). Kerolan ym. (2009, s. 106) mukaan hajualiherkän lapsen kanssa voi leikkiä esimerkiksi hajujen tunnistamisleikkiä, joten hänelle annetaan erilaisia hajuaistimuksia. Haistelulle tulee antaa tietty aika ja paikka, että se ei laajenisi sosiaaliseksi haasteeksi. Lapsi, jolla on hajuyliherkkyyttä, pyrkii välttämään voimakkaita hajuja omassa ympäristössään (Autismiliitto, i.a.-c, s. 5). Voimakkaat ruuan tuoksut saattavat johtaa ruokien karttamiseen ja myös vahvat hajuveden tuoksut saattavat aiheuttaa lapselle pahoinvointia (Hämäläinen & Paukkunen, 2019, s. 18). Kerola ym. (2009, s. 105) antavat vinkiksi, että hajuihin voi tutustua pienin askelin aloittaen miedommista hajuista ja nimeämällä niitä. Myös ruokailutilanteissa viileän ruuan tarjoaminen voi olla parempi vaihtoehto, koska se ei tuoksu niin voimakkaasti kuin kuuma ruoka.

4.7 Lepohetki

Monelle leikki-ikäiselle päivälepo on hyvin tärkeää (Autismiliitto, i.a.-c, s. 11). Autismikirjon lapsen nukahtaminen voi tuottaa kuitenkin hankaluuksia, koska hänen unirytminsä ja unen tarpeet saattavat olla poikkeavia. Jotkut autismikirjon lapset saattavat nukkua ainoastaan muutamia tunteja vuorokaudessa. Rauhoittumiseen saattaa liittyä rutiineja ja rituaaleja ja itse nukahtamiseen voi kulua pidempi aika kuin muilla lapsilla. Tärkeää kuitenkin olisi, että päivähoidossa olisi se hetki, jolloin autismikirjon lapsi pystyisi rauhoittumaan ja tasoittelemaan esimerkiksi aisteihin liittyviä kuormituksia jossakin rauhallisessa paikassa. Lepohetkeä tukee toimintaohjeet, ennakointi ja aistien huomiointi. Autismikirjossa tyypillisenä liitännäisoireena ovat unihäiriöt, joiden osuus on jopa 50–80 % (Vanhala, 2014, s. 85). Autismikirjossa uniongelmat eivät pelkästään pahenna päivällä havaittavaa käyttäytymistä tai yleisiä oireita, joita ovat esimerkiksi stereotyyppinen ja toistuva käyttäytyminen (Singh & Zimmermann, 2015). Uniongelmat siis vaikuttavat nostattavasti perheen stressitasoihin.

Autismikirjon lapsen uniongelmat voivat näyttäytyä esimeriksi väsymyksenä tai levottomuutena varhaiskasvatuksen arjessa. Yleisiä uniongelmia autismikirjon lapsella ovat epäsäännöllinen unirytmi, viivästynyt nukkumaanmeno, säännöllinen ja pitkittynyt yöheräily, alhainen unentehokkuus, nukahtamisvaikeudet, lyhytunisuus ja varhainen aamuheräily (Kantojärvi,

2022). Kantojärven mukaan autistisilla lapsilla on muita yleisempää parasomniat. Näitä ovat esimerkiksi yölliset kauhukohtaukset, unissakävely, unihalvaukset sekä REM-unen häiriöt ja päiväväsymys. Näiden lisäksi rauhoittuminen illalla on usein hankalaa ja venyttää nukkumaan menemistä. Nukahtamista voi hankaloittaa autismikirjon lapselle tyypillinen pakonomainen käyttäytyminen, aistisäätelypulmat ja ahdistuneisuus. Kantojärvi esittää tekstissään, että autismikirjon häiriössä melatoniinin eritys on poikkeavaa ja sitä on tutkittu paljon liittyen autismiin. Melatoniinin erityksessä on häiriöitä, jotka aiheuttavat viivettä unen alkamisessa. Puolestaan häiriöt melatoniinin erityksen määrässä aiheuttavat ongelmia unen ylläpidossa. Autismin vaikeusasteeseen on yhteydessä melatoniinin erityksen määrän aleneminen. Toistuvaa yöheräilyä esiintyy jopa 60 %:lla unihäiriöistä (Biocodex, i.a.). Autismikirjon lasten unettomuuteen ovat vaikuttamassa monet asiat, esimerkiksi geneettiset tekijät, immunologiset tekijät, neurologiset tekijät ja ympäristötekijät. Tutkimusten mukaan häiriöt sisäisessä kellossa voivat liittyä erityisesti autististen lasten unettomuuteen.

4.8 Ulkoilu

Ulkoilu ja siellä vietetty aika on tärkeää autismikirjon lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta (Autismiliitto, i.a.-c, s. 9). Varhaiskasvatuksen tehtävänä on antaa lapselle valmiudet havainnoida, jäsentää ja ymmärtää omaa ympäristöään (Opetushallitus, 2022, s. 48). Lapsia on tarkoitus ohjata tutkimaan ja toimimaan luonnossa sekä rakennetussa ympäristössä. Tärkeänä osana varhaiskasvatusta on luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily ja ympäristön tutkiminen (mts. 49).

Moni autismikirjon lapsi nauttii muun muassa kävelylenkeistä ja retkistä luonnossa (Autismiliitto, i.a.-d, s. 9–10). Ulkoiluhetkien tulisi olla kaikille lapsille hauskoja ja turvallisia, mutta vapaat leikkitilanteet ulkoillessa saattavat olla haastavia autismikirjon lapselle. Haasteita voivat tuottaa leikin tai tekemisen keksiminen ja yhteisleikki muiden lasten kanssa. Mieluisan leikin löytämisessä autismikirjon lapsi tarvitseekin kasvattajan tukea. Päiväkodin ulkoiluhetkissä kannattaa kiinnittää huomiota myös autismikirjon lapsen aistiherkkyyksiin. Autismikirjon lapsi valitsee mielellään aurinkolasit silmilleen ja erilaiset pyörimisliikkeet voivat tuntua miellyttäviltä esimerkiksi karusellissa (Kerola ym., 2009, s. 104). Monen autistisen henkilön kuntoutus- ja huvittelumuotoja ovat keinuminen, pyöriminen, hyppiminen ja juokseminen (mts. 111).

Autismikirjon lapsella liike- ja tasapainoaistin herkkyys voi näkyä monin eri tavoin esimerkiksi ulkoillessa. Aliherkkyydessä tämä näkyy lapsen heijaavana liikkeenä tai keinumisena jatkuvasti (Autismiliitto, i.a.-c, s. 5). Yliherkkyydessä taas lapsi välttää epätasaista maastoa sekä korkeita paikkoja. Autismiliiton oppaassa kerrotaan myös, että lapsi pitää pelottavina asioina liukuportaita ja hissiä. Yliherkkä lapsi on motorisesti kömpelö. Hämäläisen ja Paukkusen (2019, s. 19) mukaan yli- tai aliherkkyys saattaa esiintyä muun muassa ahdistuksena sellaisissa tilanteissa, joissa jalat eivät kosketa maata tai varpaillaan kävely saattavat kertoa tasapaino- ja liikeaistin eri herkkyyksistä. Omien havaintojemme mukaan esimerkiksi varhaiskasvatuksessa lapsi, jolla on yliherkkyyttä, ei kiipeile kiipeilytelineissä tai liiku epätasaisissa maastoissa.

4.9 Muut aistien ali- ja yliherkkyydet

Autismikirjon lapsella voi olla näköön liittyvä aliherkkyys (Autismiliitto, i.a.-c, s. 5). Silloin lapsi pyrkii hakeutumaan voimakkaiden näköaistimusten, kuten esimerkiksi välkkyvien ja kirkkaiden valojen äärelle. Kerola ym. (2009, s. 104) kertovat teoksessaan, että aliherkkää lasta on hyvä ohjata kirjojen ja palapelien äärelle sekä visuaalisen maailman laajentaminen on hyödyllistä hänelle. Lapsi, jolla on näköaistin yliherkkyyttä, välttelee kirkkaita sekä välkkyviä valoja (Autismiliitto, i.a.-c, s. 5). Myös liian monet värit sekä tavaran paljous voivat ahdistaa lasta ja kohti liikkuvat esineet tai jotkin muut asiat saattavat aiheuttaa pelkoa lapsessa. Kerola ym. (2009, s. 104) mukaan Grandin ja Scariano (1992) kertovat kirjassaan, että yliherkkää lasta voi totutella valoihin taskulamppuleikkien avulla. Kirjassa kerrotaan, että yliherkkä lapsi saattaa nauttia esimerkiksi karusellissa pyörimisestä.

Ympäristön eri äänet, jotka eivät usein haittaa muita ihmisiä, voivat olla autismikirjon lapsen mielestä todella kovia ja häiritseviä (Autismiliitto, i.a.-c, s. 4). Nämä kovat taustaäänet saattavat aiheuttaa ahdistusta, ja ne voivat tuntua jopa fyysisenä kipuna. Omien kokemuksiemme mukaan varhaiskasvatuksessa autismikirjon lapsi saattaa esimerkiksi paeta kovaa meteliä johonkin hiljaisempaan paikkaan. Kuuloaistiltaan aliherkkä lapsi sen sijaan nauttii kovasta metelistä, suurista ihmisjoukoista sekä ovien ja tavaroiden paiskomisesta (rikkumisen äänistä). Kerola ym. (2009, s. 105) kirjoittavat teoksessaan, että kuuloaliherkälle lapselle pitäisi tarjota monenlaisia ääniä ja soittimia. Heidän mukaansa kuuloaliherkälle lapselle täytyisi tarjota tietty paikka, jossa meluta. Yliherkkä lapsi kokee epämiellyttäväksi tietyt äänitaajuudet sekä äkilliset ja kovat äänet (Autismiliitto, i.a.-c, s. 4). Tällaisia ääniä ovat muun muassa

porakone, koiran haukkuminen, lasten itku ja taputus. Myös monet samanaikaiset äänet voivat olla kuormittavia. Kerola ym. (2009, s. 104–105) kertovat, että kuuloaistiltaan yliherkkä lapsi voi hyötyä kuulosuojaimien käytöstä, kun ympäröivät äänet ovat hänelle liikaa. He korostavat, että lasta ei saa pakottaa äänekkäisiin tilaisuuksiin, sillä pelko ja vastustus niitä kohtaan voi johtaa hysteerisiin kohtauksiin.

Autismikirjon lapsella voi olla erilaisia haasteita tuntoaistiin liittyen, joita muut eivät voi välttämättä ymmärtää. Tuntoaistissa täytyy ottaa huomioon sekä pinta- että syvätunto (Autismiliitto, i.a.-c, s. 5). Tuntoaliherkkä lapsi hakee syvätuntoon liittyviä aistimuksia ja hänellä on haaste tunnistaa kipua. Tuntoaliherkällä lapsella saattaa olla myös korkea kipukynnys, jolloin lapsi voi satuttaa itseänsä huomaamattaan (Hämäläinen & Paukkunen, 2019, s. 19). Tuntoyliherkkä lapsi tuntee monet kosketukseen liittyvät asiat puolestaan epämiellyttävinä, kuten esimerkiksi koskettamisen, erilaiset materiaalit, sukat, suihkun ja hiusten hoitamisen (Autismiliitto, i.a.-c, s. 5). Tuntoyliherkkä lapsi on myös hyvin kipuherkkä. Hämäläisen ja Paukkusen (2019, s. 19) mukaan herkimmät kosketuspinnat kehossa ovat useimmiten pää, kämmenet sekä käsivarsien yläosat.

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyöprosessimme sai alkunsa syksyllä 2021. Alkuperäisenä ideanamme oli haastatella yhden päiväkodin työntekijöitä autismikirjon lasten tukemisesta, mutta saimme uuden ehdotuksen koulutusten järjestämisestä. Tässä kohtaa saimme yhteydenoton Seinäjoen kaupungin aluejohtaja Johanna Vieriltä, joka kertoi tällaiselle tiedolle olevan kentällä tarvetta. Vieri ehdottikin, että koulutukset järjestettäisiin kaikille Seinäjoen kaupungin varhaiskasvattajille osaksi heidän henkilöstönsä koulutuksia. Tämän ehdotuksen saatuamme mietimme, mitä tällaisen koulutuskokonaisuuden organisointi vaatii meiltä. Meillä kummallakaan ei ollut aikaisempaa kokemusta tällaisen järjestämisestä, joten aluksi meidän täytyi selvittää paljon asioita ja pohtia mitä kaikkea täytyy ottaa huomioon.

Koulutuksen suunnitteluprosessi käynnistyi alkukartoituksella, sillä koimme sen suunnittelun kannalta tärkeäksi pohjatyöksi. Alkukartoituksen tarkoituksena oli selvittää kasvattajien tietämystä autismikirjosta ja toimia pohjana koulutusten suunnittelussa. Meille yksi tärkeimmistä asioista koulutuksien järjestämisessä oli koulutuksien aikataulun yhteensovittaminen sopivasti varhaiskasvatuksen arkeen. Tällä tarkoitamme, että koulutuksiin osallistuminen ei tuottaisi kasvattajille lisästressiä jo valmiiksi kiireiseen arkeen. Me räätälöimme aluksi koulutuspakettiehdotuksen, joka sisälsi käytännön asioita, esimerkiksi aikatauluista ja koulutuksien pituuksista. Tämän ehdotuksen veimme yhteistyötahollemme hyväksyttäväksi Teams-palaverissa. Palaverin jälkeen jäi tunne, että meidän organisointikykyihimme luotetaan ja itsevarmuutemme kasvoi tämän myötä. Saimme vapaat kädet koulutusten järjestämiseen ja organisointiin liittyen.

Opinnäytetyömme tavoitteena on tarjota uutta sekä ajankohtaista tietoa autismikirjon häiriöstä. Teoriaosuutemme ja koulutuskokonaisuutemme kautta haluamme lisätä tietoutta autismikirjon näyttäytymisestä varhaiskasvatuksessa, autismikirjon piirteiden tunnistamisesta varhaisessa vaiheessa sekä autismikirjon esiintyvyydestä yleisesti. Yhtenä suurena tavoitteenamme on lisätä varhaiskasvattajien menetelmäosaamista autismikirjon lasten kohdalla. Tärkeänä periaatteenamme koulutuskokonaisuutta järjestettäessä oli antaa kasvattajille koulutuspaketti, jossa nousi esiin konkreettiset esimerkit ja käytännönläheisyys.

Alkukartoituskyselymme vastausten pohjalta loimme kolme pääteemaa teemoittelun avulla. Loimme koulutusten markkinointia varten esitteen koulutuskokonaisuudesta (liite 5).

Markkinointiesitteessä kertomamme teema-alueiden järjestys hieman muuttui, sillä kouluttajamme koki selkeämmäksi vaihtaa ensimmäisen ja toisen koulutuksen paikkoja.

5.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Halusimme opinnäytetyöllämme tuottaa konkreettista tietoa Seinäjoen kaupungin varhaiskasvattajille, joten toiminnallinen opinnäytetyö tuntui selkeältä vaihtoehdolta. Toiminnalliselle opinnäytetyölle on ominaista tavoitella ammatillisella kentällä käytännön ohjeistamista, toiminnan järjestämistä tai opastusta (Vilkka & Airaksinen, 2003, s. 9). Toteutustapoja on monia, kuten esimerkiksi kirja, kansio tai jokin järjestetty näyttely tai tapahtuma. Meidän toteutustavaksemme valikoitui tapahtuman eli koulutusten järjestäminen. Olennaista toiminnallisessa opinnäytetyössä on yhdistää käytännön toteuttaminen ja sen raportoiminen (Vilkka & Airaksinen, 2003, s. 9). Raportoinnista tulee selvitä mitä, miksi ja miten on tehty sekä millainen meidän prosessimme on ollut ja mitä olemme saaneet lopputulemaksi (Vilkka & Airaksinen, 2003, s. 65). Raportista tulee ilmetä myös itsearviointia, eli miten olemme mielestämme onnistuneet opinnäytetyössämme. Vilkka ja Airaksinen (2003, s. 43) painottavat, että toiminnallisessa opinnäytetyössä teoreettinen näkökulma alan käsitteestä sekä sen määrittelystä on riittävä. Tärkeää on rajata keskeiset käsitteet opinnäytetyöhön, sillä koko teorian käyttäminen on ajallisestikin haastavaa. Meidän keskeiseksi käsitteeksemme muodostui autismikirjon häiriö.

Toiminnallinen työ muodostuu monista vaiheista, joita ovat perustelu, organisointi, toteutus, arviointi ja levittäminen (Toikko & Rantanen, 2009, s. 64). On monenlaisia tapoja hahmottaa kehittämisprosessia ja jokainen valitsee omalle työlleen parhaimman kehittämismallin. Eri kehittämisprosessin malleja ovat lineaarinen malli, spiraalimalli, tasomalli ja spagettimainen prosessi. Salonen (2013, s. 15–16) kuvaa teoksessaan lineaarisen mallin, spiraalimallin ja näiden lisäksi konstruktivistisen mallin, joka on kahden edellä mainitun mallin yhdistelmä. Me olemme toteuttaneet kehittämistyömme lineaarista mallia käyttäen. Seuraavassa luvussa käsittelemme lineaarista mallia tarkemmin.

5.2 Opinnäytetyön prosessi

Kuvaamme aluksi lineaarisen mallin vaiheita Toikon ja Rantasen (2009, s. 64) mukaan, joita olemme hyödyntäneet opinnäytetyöprosessimme tukena. Lineaarisen mallin vaiheet ovat

tavoitteen määrittely, suunnittelu, toteutus, päättäminen ja arviointi. Seuraavassa kuviossa havainnollistamme, miten opinnäytetyöprosessimme on edennyt (kuvio 1). Kuviosta näkee, millä aikajanalla opinnäytetyömme on toteutettu.

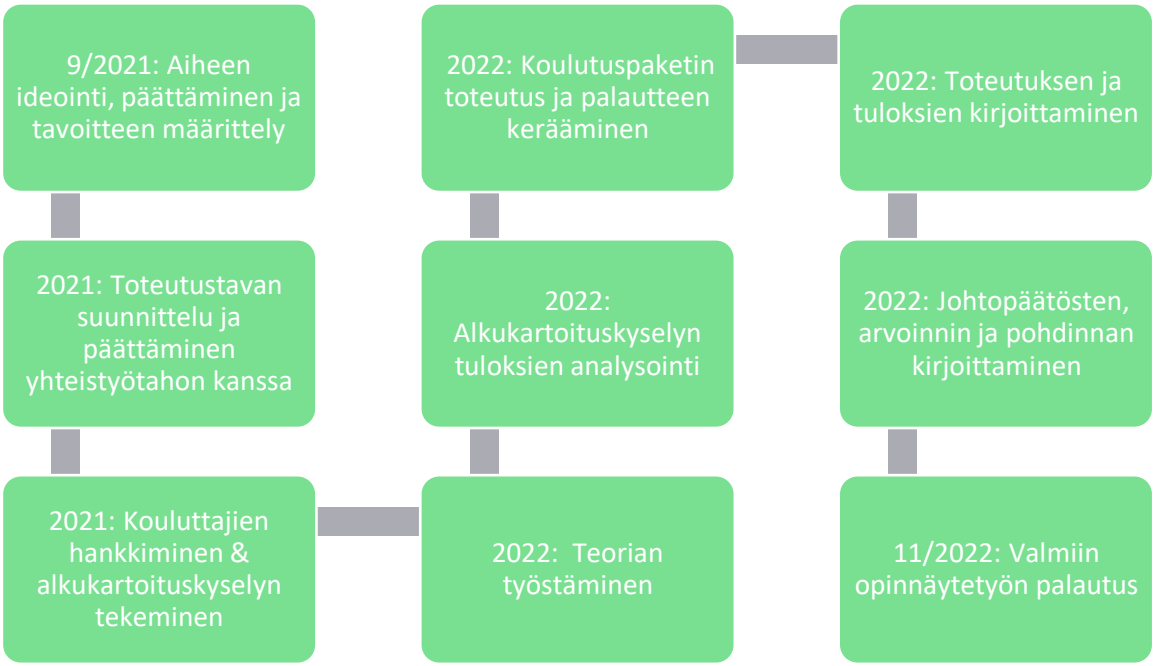

Kuvio 1. Opinnäytetyöprosessi lineaarisen mallin mukaan (soveltaen Toikko & Rantanen, 2009, s. 64).

Kehittämistyölle tulee määritellä tavoite, joka perustuu tunnistettuun tarpeeseen tai yksittäiseen ideaan (Toikko & Rantanen, 2009, s. 64). Meidän kehittämistyömme perustuu tarpeeseen lasten autismikirjon tiedon lisäämisestä Seinäjoen varhaiskasvatuksessa. Tarpeesta keskustelimme Seinäjoen kaupungin aluejohtaja Johanna Vierin kanssa ja päätimme aloittaa yhteistyön. Päädyimme yhteistyötahomme kanssa koulutuspaketin järjestämiseen.

Kun tavoitteen määrittely oli tehty, seuraavaksi edessä oli suunnitteluvaihe. Suunnitteluvaiheeseen kuuluu kirjallisen kehittämissuunnitelman tekeminen, joka meillä oli alkukartoituskyselyn ja koulutusten suunnittelu (Salonen, 2013, s. 17). Suunnitelmasta täytyy selvitä tavoitteet, eri vaiheet, toimijat ja niiden tehtävät sekä vastuut, ympäristö ja tiedonhankintamenetelmät. Alkukartoituskyselyllämme ja koulutuksillamme oli tavoitteet, jotka ohjasivat prosessiamme. Salonen (2013, s. 17) painottaa, että tärkeää on huolellinen suunnittelu, vaikka etukäteen on vaikea sanoa tarkoin, mikä toimii ja onnistuu.

Suunnitteluvaihetta seuraa toteutusvaihe, jonka aikana kehittämistyö muokkautuu ja sitä voidaan joutua muuttamaan tai täydentämään (Toikko & Rantanen, 2003, s. 65). Tarkennettu

projektisuunnitelma täydentää, mihin kehittämistyöllä pyritään ja ketä siihen osallistuu. Toteutusvaiheeseen kuuluu suunnitelman mukaisen mallin valmistaminen, joka voi olla malli, prosessi tai tuote. Toteutusvaiheeseen lukeutuu kehittämistyön tulosten käyttöönotto, millä pyritään varmistamaan tulosten hyödynnettävyys. Kehittämistyömme toteutusvaihe oli koulutusten järjestäminen ja meidän kehittämistyöhömme osallistuivat Seinäjoen kaupungin varhaiskasvattajat. Meidän kehittämistyömme tapauksessa tulosten hyödyntäminen tarkoitti alkukartoituskyselyn tulosten käyttämistä koulutuskokonaisuuden suunnittelun pohjana sekä koulutuksista saatujen eväiden hyödyntämistä varhaiskasvatuksessa.

Olimme tiiviissä yhteydessä yhteistyötahomme kanssa alkusuunnittelun ajan ja lopulta päädyimme kolmen kahden tunnin mittaiseen koulutuskertaan. Meidän täytyi miettiä tarkasti, millaisia kouluttajia halusimme ja mihin koulutuksillamme pyrimme. Kouluttajien kilpailuttamisessa meidän täytyi ottaa huomioon myös budjetti, ja osan saamistamme tarjouksista jouduimme hylkäämään. Syksyn 2021 aikana saimme varmistetuksi kouluttajat tuki- ja osaamiskeskus Eskoosta, Kotico Oy:ltä sekä Arvoises Oy:ltä. Valitsemamme kouluttajat mahdollistivat asiantuntevat ja kattavat koulutukset varhaiskasvattajille. Tuki- ja osaamiskeskus Eskoo tunnetaan valtakunnallisesti erityispalvelujen tuottajana ja yksilöllisen elämän tukijana (Eskoo, i.a.). Eskoo on erikoistunut lastensuojeluun, vammaispalveluihin ja työikäisten palveluihin. Kotico tarjoaa korkealaatuisesti ja vastuullisesti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita (Kotico, i.a.). Näitä palveluja ovat esimerkiksi lastensuojelu ja perhekuntoutus. Arvoises tarjoaa monipuolisia palveluita erityistä tukea tarvitseville lapsille ja nuorille (Arvoises, i.a.). Hoidossa pääpainona on yksilöllisten tarpeiden huomioiminen. Arvoises tarjoaa esimerkiksi lyhytaikaista hoitoa yksiköissään.

Päättäminen ja arviointi ovat viimeinen vaihe kehittämistyössä (Toikko & Rantanen, 2003, s. 65). Työ on ajallisesti rajattu ja sillä on oltava selkeä päätepiste. Meidän kehittämistyömme tekemisen ajankohta sijoittui syksyihin 2021–2022. Meidän työmme päätepiste oli loppupalautteen kerääminen ja arviointi.

Kehittämistoiminnalla pyritään sanallistamaan ja jakamaan ammatillista arjen tietoa (Kostamo ym. (2022, s. 22). Kehittämistoiminnalla myös muodostetaan uutta tietoa, jotta toiminta voi kehittyä. Kehittämisprosessin tuotos voi parhaimmillaan muotoutua prosessin edetessä eikä se ole ennalta-arvattava. Opinnäytetyöntekijöinä me tuomme oman asiantuntijuutemme ja opintojemme aikana oppimamme mukaan kehittämistyöhön (mts. 15). Yhteistyötahomme

puolestaan tuo oman tietonsa todellisesta työelämästä ja organisaation nykytilasta, mitä lähdimme kehittämään.

5.3 Kehittämistyön eettisyys ja luotettavuus

Eettisesti hyväksyttävä tutkimus- ja kehittämistoiminta on luotettavaa ja tulokset uskottavia ainoastaan, jos kehittäminen on suoritettu hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012, s. 6). Hyvän tieteellisen käytännön tärkeimpiä lähtökohtia ovat rehellisyys, yleinen huolellisuus sekä tarkkuus niin tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja niiden esittämisessä sekä lopuksi arvioinnissa. Nämä ovat siis tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja. Meidän täytyy ottaa huomioon muiden tutkijoiden työ, sen saavutukset sekä viitata muiden tutkijoiden julkaisuihin asianmukaisilla viittauskäytännöillä. Vastuu hyvästä tieteellisestä käytännöstä ja sen noudattamisesta kuuluu pääasiallisesti tutkijalle (Arene, 2020, s. 8). Tutkijoiden on ilmoitettava rahoituslähteistä, jos niitä on (mts. 9).

Yksi tärkein tutkimuseettinen periaate on tutkittavien yksityisyyden suoja (Kuula-Luumi, 2018). Tutkimustulokset täytyy kirjoittaa niin, ettei tutkittavien tai muiden henkilöiden henkilöllisyys paljastu. Näin anonymiteetti on turvattu. Tulosten raportoinnissa voi käyttää yhteenvetoja, kuvioita ja taulukoita. Ne ovat melko helppo tehdä niin, että tuloksista ei pysty tunnistamaan yksittäistä vastaajaa. Suorat aineistolainaukset puolestaan vaativat tutkijoilta huolellista harkintaa anonymiteetin turvaamiseksi.

Yksi keskeisin hyvän tieteellisen käytännön edellytys on, että tutkijat ovat hankkineet kaikki tarvittavat tutkimusluvat (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012, s. 6). Tutkijat eivät välttämättä ole aina samaa mieltä tutkittavien kanssa, mutta tällä ei saa olla vaikutusta saatuihin tuloksiin (Vuori, i.a.). Emme siis tuo ilmi omia henkilökohtaisia mielipiteitämme tai anna niiden vaikuttaa tuloksiimme.

Luotettavuuden arvioinnissa on tärkeä muistaa mikä on tutkimuksen tarkoitus ja kohde eli mitä ollaan tutkimassa tai kehittämässä ja miksi (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 163). Arvioinnissa on tärkeää näiden lisäksi tunnistaa, miksi kyseinen aihe on tärkeä ja mikä on opinnäytetyöntekijöiden sitoumus aiheeseen. Työn luotettavuuden lisäämiseksi työstä on hyvä löytyä, esimerkiksi miten aineisto on kerätty ja analysoitu sekä millä aikataululla se on toteutettu (mts. 164).

Kehittämistyötämme varten haimme tutkimuslupaa Seinäjoen kaupungilta. Tämän lisäksi meidän täytyi laatia yhteistyösopimus varhaiskasvatuksen aluejohtajan kanssa. Lähetimme kyselyt yhteistyötahomme kautta kasvattajille, joissa oli mukana saatekirje (liite 1) ja linkki tietosuojaselosteeseen (liite 2). Kehittämistyöhömme osallistuminen oli täysin vapaaehtoista ja saatekirjeessämme kerroimme mahdollisuudesta olla vastaamatta alkukartoituskyselyymme. Saatekirjeessämme selvensimme, että tulokset käsitellään luottamuksellisesti ja kyselyyn vastataan nimettömänä. Kerroimme saatekirjeessämme, mikä on kehittämistyömme tarkoitus ja tavoitteet. Kerroimme saatekirjeessä, että jokaisen kasvattajan vastaus on tärkeä koulutusten kannalta, jotta saamme kaikkien mielipiteet kuultua ja räätälöityä kasvattajien tarpeita vastaavat koulutukset. Annoimme saatekirjeen loppuun omat yhteystietomme, jos haluaa kysyä lisätietoja.

Teoriaa kirjoittaessamme olemme kiinnittäneet erityistä huomiota lähteiden ajankohtaisuuteen ja niiden luotettavuuteen. Tämä on tärkeää meidän aiheemme kannalta, sillä tarkoituksemme on tuoda mahdollisimman ajankohtaista ja hyödyllistä tietoa autismikirjosta. Tulososiossa meidän on täytynyt tarkoin miettiä, että kukaan ei ole tunnistettavissa suorista lainauksista. Kertomamme vastaukset ovat luotettavia, koska emme ole missään vaiheessa tehneet tulkintoja.

6 ALKUKARTOITUKSEN SUUNNITTELU JA TULOKSET

Seuraavaksi kerromme aineiston analyysistä ja avaamme saamiamme tuloksia. Alkukartoituskysely löytyy kokonaisuudessaan liitteistä (liite 3).

6.1 Alkukartoituskyselyn suunnittelu

Alkukartoituskyselyn suunnitteluvaiheessa pohdimme kysymyksiä, joista oli apua koulutusten järjestämisessä. Laatimamme kysymykset auttoivat luomaan kokonaiskuvaa vastaajista ja heidän taustoistaan liittyen aiheeseemme. Loimme alkukartoituskyselymme, jotta saisimme mahdollisimman tarkan kuvan siitä, minkälainen koulutustarve Seinäjoen varhaiskasvatuksessa oli alkukartoituskyselyn vastaushetkellä koskien lasten autismikirjoa. Alkukartoituskysely lähetettiin kaikille Seinäjoen kaupungin varhaiskasvattajille.

Alkukartoituskyselyn tavoitteena oli kyselylomakkeen muodossa saada tietää taustatietojen lisäksi työntekijöiden aiempaa työkokemusta autismikirjon lapsen kanssa työskentelystä, missä tilanteissa autismikirjon piirteet ovat korostuneet, millaisiin tilanteisiin kasvattajat kokevat tarvitsevansa koulutusta ja mitä kasvattajat tietävät autismikirjon vaikutuksista käyttäytymiseen. Näiden lisäksi kysyimme teemoja, joihin kasvattajat ovat saaneet koulutusta heidän työuransa aikana koskien autismikirjon lapsia. Lisäksi halusimme tietää, kuinka paljon kasvattajat ovat saaneet tukea kasvatustyöhönsä autismikirjon lasten parissa toimiessaan sekä millaista tukea kasvattajat ovat saaneet kasvatustyöhönsä. Tavoitteenamme oli Webropol-kyselylomakkeen avulla räätälöidä koulutussisällöt huomioiden kasvattajien tarpeet ja toiveet yhteistyössä kouluttajien ja yhteistyötahomme kanssa.

Käytimme alkukartoituskyselyn suunnitteluun paljon aikaa ja olimme useasti yhteydessä yhteistyötahoomme sähköpostien ja palavereiden merkeissä. Saimme luotua kyselystämme kattavan kokonaisuuden, jonka lähetimme yhteistyötahomme kautta Seinäjoen kaupungin varhaiskasvattajille tammikuussa 2022. Annoimme vastaajille vastausaikaa ensin kaksi viikkoa, jonka jälkeen jatkoimme vastausaikaa viikolla.

Kyselyyn vastaamisessa olennaista ei ollut se, oliko kyselyyn vastaaja varhaiskasvatuksen opettaja vai esimerkiksi lastenhoitaja. Olennaista oli, mitä kasvattajat tietävät ja millaisiin teemoihin he kaipaavat lisää koulutusta. Olennaista oli myös se, millainen tietämys yksittäisellä kasvattajalla on autismikirjon häiriöstä, vaikka kokemusta näiden lasten kanssa

työskentelystä ei olisikaan. Kun varhaiskasvatuksessa työskentelevä kohtaa autismikirjon lapsen, olisi tärkeää olla tietoinen kyseisestä erityispiirteestä.

Mietimme alkukartoituskyselyn kysymyksiä asettamiemme tavoitteiden pohjalta. Alkukartoituskyselyn tavoitteena oli saada tietää vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Millainen tietämys varhaiskasvattajilla on autismikirjon häiriöstä ja sen esiintyvyydestä?

2. Miten autismikirjon häiriö näyttäytyy varhaiskasvatuksen arjessa?

3. Millainen tieto olisi kasvattajille tarpeellisinta varhaiskasvatuksen arkeen?

6.2 Taustatiedot

Saimme kaikki vastaukset kerättyä 28.1.2022 mennessä, jonka jälkeen lähdimme analysoimaan tuloksia. Kyselyyn vastasi 40 Seinäjoen kaupungin varhaiskasvattajaa. Alkukartoituskyselyssämme oli suljettuja-, avoimia-, asteikollisia- ja monivalintakysymyksiä ja kysymyksiä oli yhteensä 12. Suurin osa vastaajista oli varhaiskasvatuksen opettajia ja lastenhoitajia. Työvuodet varhaiskasvatuksessa vaihtelivat vastaajien välillä suurestikin (6 kk–35 v). 75 %:lla kasvattajista oli vastaushetkellä autismikirjoon kuuluva lapsi lapsiryhmässään. Vastaajien ikä oli keskiarvoltaan 39,7 ja kaikki heistä olivat naisia. Vastaajista 93 %:lla oli työkokemusta autismikirjon lapsista varhaiskasvatuksessa, 13 %:lla oli vammaistyöstä, 8 %:lla lastensuojelusta ja 3 %:lla perhetyöstä. 8 %:lla ei ollut kokemusta autismikirjon lasten kanssa työskentelystä. Vastauksista näkyi, että kasvattajat ovat saanet tukea kasvatustyöhönsä eniten työkavereiltaan. Kasvattajat kokivat saaneensa tukea kasvatustyöhönsä esimerkiksi henkilöstön kanssa käytyjen vertaiskeskustelujen kautta. Kasvattajat olivat saaneet jonkin verran koulutusta kuvakommunikaatiokansion ja kuvien käyttöön sekä tukiviittomiin. Vastaajista moni kertoi, että ei ole saanut koulutusta aiheeseen liittyen.

6.3 Tietämys ja kokemus autismikirjosta

Taustatietojen tarkastelun jälkeen lähdimme analysoimaan määrällisiä vastauksia tarkemmin niiltä osin, jotka olivat merkityksellisiä koulutusten sisältöjen suhteen. Määrällisille tutkimuksille tyypillisiä esittämistapoja ovat, esimerkiksi suorat jakaumat, ristiintaulukointi ja

tunnusluvut (Kananen, 2015, s. 286). Määrällistä aineistoa analysoidaan käyttäen tilastollisia menetelmiä. Kun käytetään suoria jakaumia, niissä tarkastellaan yksittäisen kysymyksen saamia jakaumia suhteellisina lukuina (mts. 289). Suorasta jakaumasta näkee jokaisen vaihtoehdon saamat suhteelliset osuudet (%-osuudet). Mielestämme tämä tapa on lukijaystävällinen ja siitä näkee heti tulokset. Analysoimme määrällistä aineistoa hyödyntämällä Webropol-ohjelman valmiiksi luomia kuvaajia ja prosenttisuuksia. Webropol-ohjelman lisäksi laskimme ja tarkastelimme muutamia vastauksia itse.

Kysyimme strukturoidulla kysymyksellä, millainen koettu tietämys kasvattajilla on autismikirjosta ja sen esiintyvyydestä (kuvio 2). Suurin osa vastaajista vastasi joko ”jonkin verran” (43 %) tai ”melko paljon” (37 %).

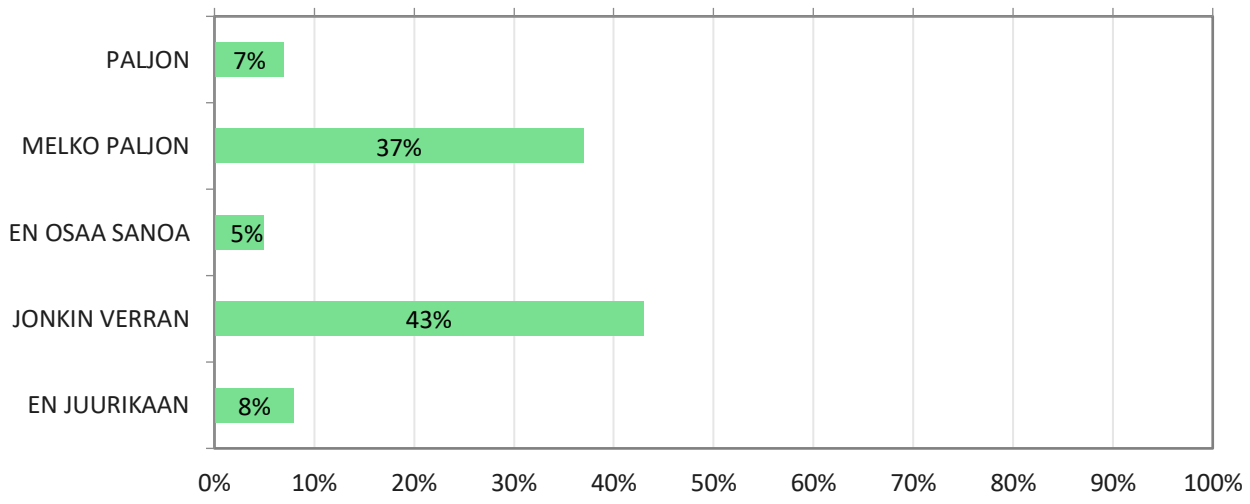

Kuvio 2. Koettu tietämys autismikirjosta ja sen esiintyvyydestä.

Koettu tietämys autismikirjosta ja sen esiintyvyydestä oli vaihtelevaa kasvattajien välillä. Suurimmalla osalla vastaajista tietämys oli melko vähäistä.

Varhaiskasvatuksen arjessa autismikirjon häiriön piirteet korostuivat eniten siirtymätilanteissa (95 %), ohjatussa toiminnassa (88 %), leikissä (83 %) ja ruokailutilanteissa (80 %) (kuvio 3). Vähiten arjessa autismikirjon piirteet korostuvat ulkoillessa (48 %) ja lepohetkissä (53 %). 10 % kasvattajista oli vastannut “jokin muu”, jossa sosiaalisen vuorovaikutuksen haasteet nousivat esiin.

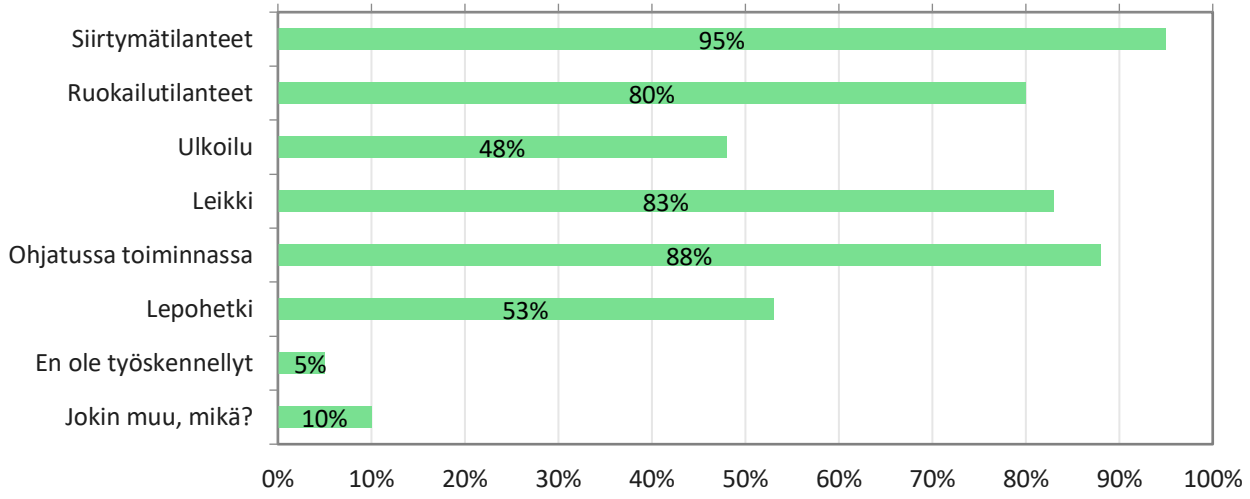

Kuvio 3. Tilanteita varhaiskasvatuksesta, joissa autismikirjon piirteet ovat korostuneet.

Koulutuskokonaisuuden suunnittelua varten kysyimme alkukartoituskyselyssämme, miten paljon kasvattajat kokevat tietävänsä autismikirjosta ja sen vaikutuksista käyttäytymiseen, aistien erityispiirteistä (yli- ja aliherkkyyksistä) ja tyypillisistä ominaisuuksista sekä menetelmistä. Eniten tiedettiin (melko paljon tai paljon) kuvitetusta päiväjärjestyksestä (75 %), kuvista kommunikaation tukena (65 %), arjen strukturoinnista (67,5 %) ja Time Timerista (67,5 %). Vähiten tiedettiin toiminnanohjaustaidoista (40 %), kommunikaatiosta (45 %), eri aisteista (35 %), kuvakommunikaatiokansiosta (37,5 %) ja tukiviittomista (37,5 %).

6.4 Kasvattajien toiveet ja tarpeet koulutuksiin

Määrällisten tilastoanalyysien jälkeen lähdimme tarkemmin analysoimaan avoimia vastauksia laadullisin analyysimenetelmin, johon yhdistimme määrällistä tietoa strukturoiduista kysymyksistä. Laadullisen aineiston analysointi on prosessina monivaiheinen ja teemoittelu on siihen yksi toimiva analyysiväline (Günther ym., i.a.). Laadullisen aineiston analysointi on aineiston tiivistämistä ja siinä tulisi päästä pintaa syvemmälle. Olennaista on aineiston sisältö ja mistä se kertoo, joten tavoite on lisätä aineiston informaatioarvoa. Analysoimme rinnakkain määrällisiä ja laadullisia aineistoja, minkä avulla saimme koulutuksillemme selkeät pääteemat.

Laadullisen aineiston osalta lähdimme ensin karkeasti kirjoittamaan vastauksia Word-pohjalle. Teemoittelua edeltää litterointi, joka on ensimmäinen vaihe analyysissa (Kallio, i.a.). Tämä vaihe antaa mahdollisuuden aineistoon tutustumiseen intensiivisemmin ja samalla voi tehdä havaintoja olemassa olevasta aineistosta. Webropolista Word-tiedostoon kirjoittaminen oli meidän tapauksessamme eräänlaista litterointia eli puhtaaksi kirjoittamista. Tämän jälkeen

rajasimme kysymyksiä ja päätimme tarkastella paremmin laadullisia kysymyksiä 6, 8 ja 12. Valitsimme nämä kysymykset tarkasteltavaksi, koska niissä nousi parhaiten esiin selkeitä toiveita koulutusten teemoista. Lukiessamme valitsemiemme kysymysten vastauksia Wordiin huomasimme samojen teemojen toistuvan suurimmassa osassa vastauksista.

Alkukartoituksen perusteella toivotuiksi pääteemoiksi muodostuivat arjen strukturointi ja aistikuormituksen säätely, toiminnanohjaustaidot sekä menetelmäopastus. Pääteemat muodostuivat sekä laadullisten että määrällisten vastausten perusteella, joita analysoimme rinnakkain. Pää- ja alateemoistamme muodostuivat meidän koulutuskertojen aihealueet. Näiden vastauksien kautta osasimme lähteä räätälöimään koulutuksia tarvetta vastaaviksi, eli esimerkiksi mihin tilanteisiin koetaan tarvitsevan konkreettisia vinkkejä arjen tukemiseksi. Seuraavaksi kuvaamme koulutuksissa olleet pääteemat alateemoineen.

6.4.1 Koulutus 1 – Arjen strukturointi ja aistikuormituksen säätely

Aineiston perusteella eniten toivottiin tietoisuuden lisäämistä aistiasioihin. Liitimme aistiasiat arjen strukturointiin, joka oli myös hyvin toivottu teema vastauksien perusteella. Koulutuksen ensimmäiseksi teemaksi valikoitui arjen strukturointi ja aistikuormituksen säätely, koska kouluttajien ja meidän mielestämme tällä teemalla oli loogisinta aloittaa. Arjen sujuvuus toistui useissa laadullisissa ja määrällisissä vastauksissa. Kysyimme tilanteita, joissa autismikirjon piirteet ovat korostuneet ja eniten vastattiin siirtymätilanteet (n=38). Osin tämän vuoksi koulutuksia suunnitellessamme linkitimme tähän teemana myös siirtymätilanteet. Monissa laadullisissa vastauksissa erottui toiveita saada helpotusta eri arjen tilanteisiin ja niihin liittyviin haasteisiin erityisesti konkretian kautta.

Laadullisista vastauksista välittyi kokemus, että lapsen yksilölliseen tapaan kuormittua tarvittiin lisää ajankohtaista tietoa. Yhdestä määrällisestä ja useasta laadullisesta kysymyksestä selvisi tarve aistitiedon lisäämiselle. Eräässä vastauksessa todettiin hyvin, että tulee ottaa huomioon lapsen erilainen tapa aistia ympäristöä ja ymmärtää lapsen erityistarpeita. Autismikirjon lapsen aistien kuormittuminen on erilaista ja yksilöllistä, joten kasvattajien on tärkeää tietää, miten autismikirjon lapsen kuormittumisen kokemukset eroavat muihin lapsiin verrattuna. Ennakointi ei erityisen paljon toistunut vastauksissa, mutta se liittyy keskeisesti siirtymätilanteisiin ja arjen strukturointiin. Varhaiskasvatuksen arjessa autismikirjon piirteiden varhainen tunnistaminen on tärkeää esimerkiksi lapsen tukitoimien kannalta. Myös lapsen

kokemusmaailman ymmärtäminen on tärkeää, jotta voidaan taata lapselle mahdollisimman mielekäs arki päiväkodissa. Tähän liittyi myös lapsen oikeanlainen kohtaaminen, eli täytyy osata huomioida hänen erityisyytensä, kuitenkaan liikaa sitä korostamatta. Kokosimme näistä alateemat arjen strukturoinnille ja aistikuormituksen säätelylle (kuvio 4).

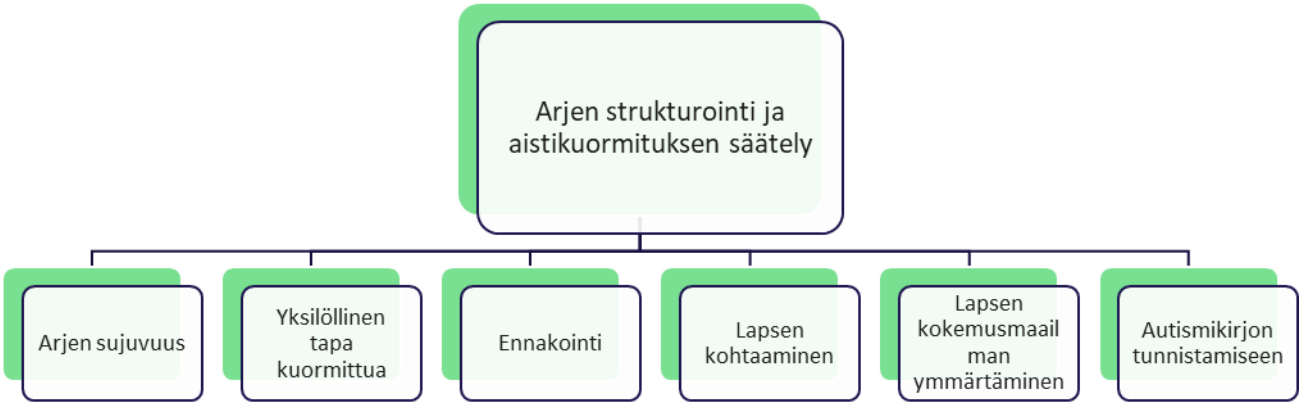

Kuvio 4. Arjen strukturointi ja aistikuormituksen säätely.

Varhaiskasvatuksessa ryhmät voivat olla suuria ja silti jokainen lapsi tarvitsee rinnalleen läsnäolevan kasvattajan. Aineistosta nousi, että kasvattajat saattavat kokea ulkoapäin tulevat vaatimukset ovat todella kovina. Kun kyseessä on autismikirjoon kuuluva lapsi, kuviossa näkyviin teemoihin täytyy kiinnittää erityisen paljon huomiota mielekkään päiväkotiarjen tukemiseksi. Vastauksista nousi toiveena, esimerkiksi käytännön vinkkien tarve arjen sujuvoittamiseksi, halu ymmärtää lapsen erityistarpeita ja lapsen erilaista tapaa aistia ympäristöä. Vapaassa sanassa (kysymys 12) kaksi vastaajaa halusi erityisesti muistuttaa kasvattajien asenteesta erityisyyttä kohtaan ja lapsen omien vahvuuksien huomioimisesta.

> Asenne on aiempaa tietämystäkin tärkeämpi työväline. Sinä olet vastuussa siitä, että lapsella on jokin keino kommunikoida. Mikäli lapsella on tilanteeseen nähden ei-tarkoituksenmukaista käyttäytymistä, on sinun muutettava jotain ympäristössä tai omassa toiminnassasi, jotta lapsi selviytyy tilanteesta paremmin. Hänellä ei itsellään ole taitoja toimia paremmin.

> Arjen pehmeän strukturoinnin merkitys, niin että lapsen omat vahvuudet saa nousta esiin ja lapsi saa harjoitella omalla lähikehityksen vyöhykkeellään. Struktuuria tukevien menetelmien käyttöä edelleen arastellaan.

6.4.2 Koulutus 2 – Toiminnanohjaustaidot

Toiminnanohjaustaidot oli toiseksi toivotuin aihe koulutuksiin. Toiminnanohjaustaidot toistuivat useissa avoimissa ja määrällisissä vastauksissa. Toiminnanohjaustaitoihin liittyen myös ohjattu toiminta, leikkitaidot, jumitilanteet ja vuorovaikutus toistuivat sekä avoimissa että määrällisissä vastauksissa. Tämän vuoksi sisällytimme ne toiminnanohjaustaitoihin. Esimerkiksi jumitilanteesta eteenpäin pääsemiseen tarvitaan oman toimintansa ohjausta ja tässä tilanteessa autismikirjon lapsi todennäköisesti tarvitsee kasvattajan ohjausta. Eräässä avoimessa vastauksessa vastaaja toivoi lisää ideoita leikkiin ja ohjattuun toimintaan. Useassa vastauksessa toivottiin keinoja päästä eteenpäin ”jumitilanteista”. Monissa avoimissa vastauksissa nousi toiveita kommunikointiin ja vuorovaikutukseen liittyen. Näin ollen toiminnanohjaustaitojen alateemoiksi valikoituivat ohjattu toiminta, leikkitaidot, jumitilanteet ja vuorovaikutus (kuvio 5).

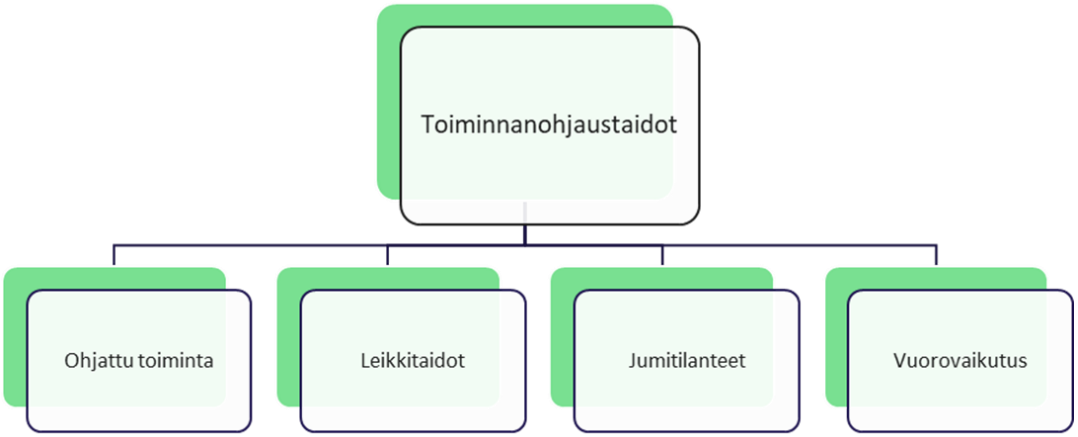

Kuvio 5. Toiminnanohjaustaidot.

Pohdimme, että autismikirjon lapsi tarvitsee oman toimintansa ohjaamiseen ja vuorovaikutukseen kasvattajalta tavallista enemmän tukea, koska päiväkodissa ympärillä on paljon erilaisia ärsykkeitä, jotka saattavat aiheuttaa esimerkiksi ”jumitilanteita” ja kommunikoinnin haasteita. Halusimme nostaa kysymyksen kuusi vastauksista pari hyvää ajatusta ja ideaa tästä teemaalueesta. Kysymyksessä kuusi kysyttiin toiveita koulutuksien sisältöihin liittyen.

> Kaikilla yksilöllisiä haasteita, joillakin lapsilla jossakin toisessa tilanteessa, kuin toisella. Enemmän puhetta motivoinnin kautta toimintaan kannustamisesta ja ns. kannustusta etsimään keinoja päästä eteenpäin "jumitilanteista".

> Ohjattu toiminta -> joustaminen tarpeiden mukaan sekä mitä vaatia, että kehitystä ja oppimista tapahtuu.

> Haluaisin päästä autistisen lapsen "pään sisälle", eli saada ymmärrystä siihen, miten hän asiat kokee. Lisäksi apukeinoja haastaviin tilanteisiin, esim. siirtymiset ja uusien asioiden kohtaaminen.

6.4.3 Koulutus 3 – Menetelmäopastus

Monissa vastauksissa nousi esiin toive konkreettisista menetelmistä ja miten ne toimivat käytännössä. Tämän takia päätimme muodostaa kokonaisen koulutuskerran menetelmistä ja nimetä sen menetelmäopastukseksi. Menetelmäopastukseen liittyen tuli monia laadullisia vastauksia, joissa näkyi menetelmien tunteminen ja vastaajat nimesivät muutamia menetelmiä toiveiksi. Menetelmien käyttöön toivottiin vinkkejä ja ohjeistusta, miten niitä voidaan hyödyntää erilaisissa tilanteissa arjen tukemiseksi. Sekä määrällisissä että laadullisissa vastauksissa näkyi, että useiden menetelmien käyttöön toivottiin neuvoja.

Tukiviittomat ja kuvakommunikaatiokansio nousivat selvästi eniten esiin laadullisissa vastauksissa. Time Timer oli vastausten perusteella tunnetuin menetelmä. Eräs vastaajista totesi kuvien käytön olevan tuttua, mutta hankaluuden takia kuvia ei tule käytettyä kovinkaan paljon, koska kuvat ovat aina väärässä paikassa tai jokin kuva puuttuu. Tämä vastaaja toivoikin hyviä käytännön vinkkejä kuvien käyttöön kommunikoinnin tukemiseksi. Näiden perusteella menetelmäopastuksen alateemoiksi valikoituivat tukiviittomat, kuvakommunikaatiokansio, kuvien käyttö kommunikaation tukena ja Time Timer (kuvio 6). Time Timer oli kasvattajien parhaiten tuntema menetelmä. Mielestämme Time Timer on menetelmä, jonka jokaisen kasvattajan olisi syytä tuntea ja osata käyttää sitä tarpeen mukaan. Valitsimme sen yhdeksi koulutusten alateemaksi, sillä sen avulla voi ennakoida tulevia tapahtumia arjessa, esimerkiksi leikin tai pelaamisen lopettaminen.

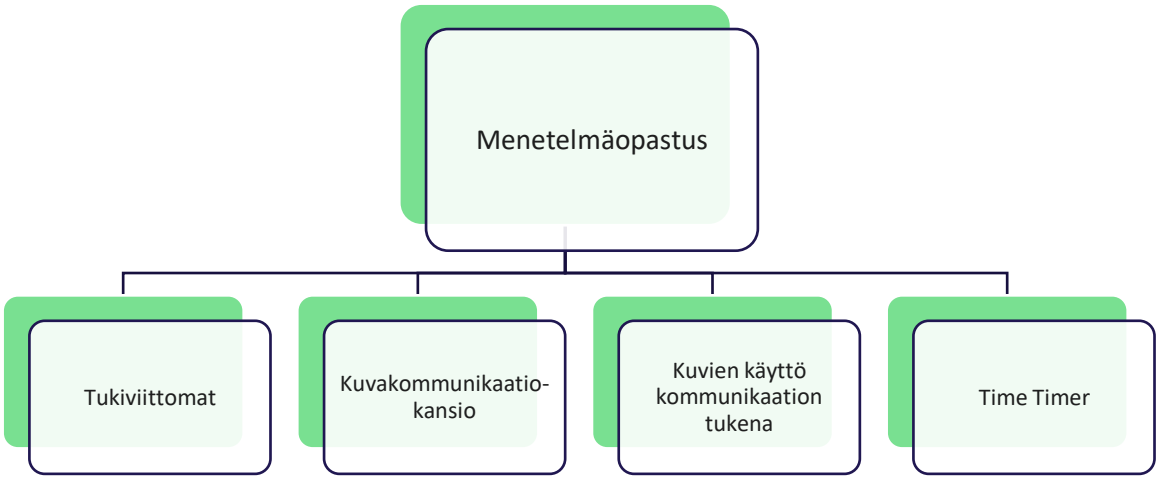

Kuvio 6. Menetelmäopastus.

Kuvakommunikaatiokansiota käytetään varhaiskasvatuksessa paljon, mutta siihen ei välttämättä ehditä perehdyttää tarpeeksi monipuolisesti. Kuvakommunikaatiokansion käyttöön olisi tärkeää perehdyttää varsinkin silloin, kun sitä ei ole aikaisemmin käyttänyt. Hyvän perehdytyksen myötä erilaisia menetelmiä uskalletaan hyödyntää rohkeammin.

6.5 Yleisiä ajatuksia koulutuksista

Annoimme mahdollisuuden vapaaseen sanaan, johon sai kirjoittaa vapaasti omia ajatuksiaan aiheesta tai liittyen tuleviin koulutuksiin. Kysymyksen 12 vastauksista huokui innostus ja kiinnostus koulutuksia kohtaan ja huomasimme myös, että työkentällä on havaittu tietämyksessä suuriakin eroja kasvattajien välillä. Näistä laitamme muutaman esimerkin alapuolelle. Vastaukset toivat meille varmuutta aiheemme ja koulutustemme tärkeydestä ja ajankohtaisuudesta.

> Vihdoinkin tärkeä koulutusaihe esillä!

> Odotan innolla kaiken sisältöistä koulutusta :)

> En mitään yksittäistä osaa sanoa, mutta innolla odotan!

> Toisinaan on harmittavaa huomata, kuinka puhutaan lapsen käyttäytyvän haastavasti, kun todellisuudessa vaatimukset ja tilanteiden kuormittavuus saattaa saada vain ei-toivotun reaktion lapsessa aikaan.

7 KOULUTUSKOKONAISUUDEN TOTEUTUS

Alkukartoitus toimi pohjana itse koulutuskokonaisuuksien sisältöjen suunnittelulle, minkä perusteella toteutimme kolmen koulutuskerran kokonaisuuden Seinäjoen kaupungin varhaiskasvattajille. Seuraavaksi kerromme, mitä koulutuspaketin käytännön asioiden suunnittelu vaati ja mitä niissä tuli ottaa huomioon. Tämän jälkeen kerromme itse koulutustilaisuuksista, miten ne etenivät ja millaisia tuloksia ne tuottivat. Viimeisenä käsittelemme palautekyselyn (liite 4) tuloksia.

7.1 Koulutuspaketin käytännön asioiden suunnittelu

Alkukartoituskyselyn vastausten perusteella lähdimme kokoamaan jokaiselle koulutuskerralle omaa teema-aluetta. Koulutuskokonaisuuden suunnittelua helpotti alkukartoituksesta saadut monipuoliset vastaukset, joista pääsimme hyvin ajan tasalle siitä, millaiselle tiedolle oli tarvetta. Koulutuspäivien teemoiksi valikoituivat arjen strukturointi ja aistikuormituksen säätely, toiminnanohjaustaidot sekä menetelmäopastus.

Koulutuspaketin tavoitteena oli antaa konkreettisia ja monipuolisia työvälineitä varhaiskasvatuksen arkeen. Nämä tavoitteet ohjasivat koulutuspakettimme suunnittelua koko prosessin ajan. Mielestämme tämä toiminnallinen toteutustapa oli paras mahdollinen, jotta tavoitteemme tuli saavutetuiksi. Lähdimme suunnitteluvaiheessa pohtimaan, miten saisimme koulutuskokonaisuudesta sujuvan ja kasvattajille stressittömän. Pohdimme tarkkaan koulutuspäivien ajankohdat, kellonajat ja niiden kestot, jotta ne sopisivat varhaiskasvatuksen päivärytmiin mahdollisimman hyvin. Osasimme arvioida sopivan ajankohdan päivästä koulutukselle, sillä olemme itsekin työskennelleet varhaiskasvatuksessa. Valitsemamme ajankohdat päivästä mahdollistivat mahdollisimman monen osallistumisen koulutukseen. Varauduimme kuitenkin siihen, että kaikki halukkaat eivät pääse osallistumaan.

Koulutusten pituudeksi valitsimme kaksi tuntia (klo 12–14), ja se ajoittui lasten päiväuniaikaan. Ajattelimme kahden tunnin olevan hyvä aika kasvattajille arjen hektisyyden vuoksi ja aiheet sai sopivasti sisällytettyä tähän aikaan. Koulutusten ajankohtia mietimme yhdessä yhteistyötahomme kanssa, jotta saimme sovittua koulutuspäivät kaupungin koulutuskalenteriin. Pohdimme yhteistyötahomme kanssa sopivaa viikonpäivää koulutukselle ja päädyimme tiistaipäivään. Päätettävänämme oli vielä koulutusten toteutus, eli järjestämmekö koulutukset läsnä vai etäyhteydellä. Loppujen lopuksi päädyimme etäyhteyteen, koska koimme sen

olevan kasvattajille ja kouluttajille sujuvampaa ilman siirtymiä työpaikoilta. Päädyimme etäyhteyteen myös siksi, että ei ollut toteutuksen kannalta merkitystä, ovatko osallistujat paikan päällä vai etänä. Halusimme antaa kaikille kasvattajille mahdollisuuden osallistua koulutukseen, joten päätimme tallentaa jokaisen koulutuskerran Teamsin tallennustyökalulla. Saimme kaikilta kouluttajilta luvan tallentamiseen ja sen jakamiseen kasvattajille, ja kerroimme myös itse koulutuksessa tallentamisesta.

Tavoitteenamme oli löytää ammattitaitoiset ja autismikirjon tuntevat asiantuntijat kouluttamaan Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatuksen henkilökuntaa. Kilpailutimme syksyn 2021 aikana mahdollisia asiantuntijoita kouluttajiksi sosiaalialan työkentiltä. Tämän kilpailutuksen ansiosta löysimme meille sopivat kouluttajat, jotka olivat Kotico Oy:ltä, Arvoises Oy:ltä ja tuki- ja osaamiskeskus Eskoosta. Koulutuksiemme teema-alueet jakautuivat kouluttajien kesken pitämässämme yhteistyöpalaverissa. Kouluttajien kanssa saimme sovittua myös koulutuspäivät, joten ne saatiin hyvissä ajoin kaupungin koulutuskalenteriin. Kouluttajat keskustelivat teema-alueista ja jakoivat ajatuksia siitä, mikä teema olisi itselleen sopivin. Kouluttajat saivat itse koostaa koulutuskertansa rakenteen valitsemastaan teemasta.

7.2 Koulutustilaisuuksien toteutus ja tulokset

Yhteistyöpalaverin jälkeen loimme markkinointiesitteen koulutuksista Seinäjoen kaupungin varhaiskasvattajille. Lähetimme esitteen yhteistyötahollemme, joka edelleen lähetti sen kaikille päiväkodin johtajille. Päiväkodin johtajat jakoivat esitteen viikkopostin kautta kasvattajille. Seuraavaksi teimme Teams-alustalle tiimipohjan, johon lisäsimme yhteistyötahomme ja kouluttajat. Lähetimme kuhunkin koulutuskertaan olevan linkin aina edellisen viikon perjantaina. Aina ennen koulutuspäivää testasimme linkkiä lähettämällä sen muutamalle testikäyttäjälle. Näin takasimme linkin toimivuuden koulutuspäivänä. Varmuuden vuoksi kouluttajat lähettivät meille PowerPoint-esityksensä, jos sen jakamisessa olisi tullut ongelmia. Menimme aina Teamssiin kouluttajan kanssa puoli tuntia aiemmin, ja testasimme äänen kuuluvuutta ja näytön jakamista. Muistutimme jokaisen koulutuksen alussa koulutuksen tallentamisesta. Toimimme koulutuksissa niiden avaajina ja lopettajina. Koulutuksien aikana meidän roolinamme oli toimia kouluttajien apuna. Jaoimme puheenvuoroja, kun joku viittasi tai avasi mikkiä. Tehtävänämme oli tämän lisäksi seurata kommenttikenttää. Koulutusten jälkeen lähetimme PowerPoint-esitykset ja YouTube-linkit tallenteisiin yhteistyötahollemme. Latasimme tallenteen YouTubeen, ja tallenteen pystyi katsomaan vain linkin saaneet.

Ensimmäinen koulutus oli 8.3.2022, minkä piti Anne Mariapori Kotico Oy:ltä. Koulutuksen pääteemana oli arjen strukturointi ja aistikuormituksen säätely. Kouluttajamme kertoi ensimmäisen tunnin teoriapanotteisesti, jonka jälkeen hän kertoi käytännön työkaluista varhaiskasvatuksen arkeen. Teoriaosuudessa Mariapori käsitteli autismikirjoa yleisesti, aistikuormitusta, positiivisen palautteen merkitystä, arjen strukturointia ja arjen sujuvuutta sekä antoi paljon keinoja/menetelmiä arjen strukturoinnin tukemiseksi. Mariapori kertoi koulutuksen aikana monia käytännön esimerkkejä, jotka kulkivat hyvin käsikädessä teorian kanssa. Kouluttajamme pyrki osallistamaan kuulijoita, ja koulutuksen aikana tuli kommentteja ja lisäkysymyksiä aiheeseen liittyen. Koulutukseen osallistui Teamsin mukaan 39 kasvattajaa, mutta tarkkaa lukua emme tiedä, sillä yhden koneen takana saattoi olla useampi osallistuja. YouTubessa olevaa tallennetta oli katsottu 157 kertaa.

Toinen koulutus oli 15.3.2022, minkä piti Pauliina Malmstén Arvoises Oy:ltä. Koulutuksen pääteemana oli toiminnanohjaustaidot. Koulutuksessa käytiin teoriaa liittyen inkluusioon, kommunikaatioon, leikki- ja kaveritaitoihin ja sosiaalisiin taitoihin sekä keinoja sosiaalisiin vuoro-vaikutustilanteisiin. Koulutuksessa Malmstén näytti videon ”Ihmeellisiä asioita tapahtuu”, joka antoi lyhyen tietoiskun siitä, mitä on autismi. Koulutuksen aikana Malmstén esitti monia sitaatteja, jotka olivat autismikirjon lasten ja nuorten omia kommentteja ja ajatuksia. Koulutuksessa käytiin näiden lisäksi toiminnanohjausta, joka sisälsi arjen strukturointia, rutiineja, ennakointia, toimintaa tukevia ohjeita ja mitä voi vaatia autismikirjon lapselta. Malmstén käsitteli myös jumitilanteita ja antoi keinoja niiden purkamiseen. Malmsténin esitystapa oli käytännönläheinen ja sisälsi esimerkkitilanteita, jotka havainnollistivat kuulijalle teoriaa. Koulutukseen osallistui Teamsin mukaan 35 kasvattajaa, mutta todellista lukua emme tässäkään koulutuksessa tiedä. YouTubessa olevaa tallennetta oli katsottu 140 kertaa.

Kolmas koulutus oli 29.3.2022, minkä pitivät Johanna Ala-Renko ja Susanna Kytövaara tuki- ja osaamiskeskus Eskoosta. Koulutuksen pääteemana oli menetelmäopastus. Koulutus koostui useista esimerkeistä, joissa kuvattiin menetelmien hyödyntämistä. Koulutukselta toivotut menetelmät olivat tukiviittomat, kuvakommunikaatiokansio, kuvat kommunikoinnin tukena ja Time Timer. Näiden lisäksi kouluttajat toivat koulutukseen muitakin menetelmiä, esimerkiksi esinekommunikaation, pikapiirtämisen, Talking Mats -menetelmän, koritehtävät, sosiaaliset tarinat ja tunnemittarit. Kouluttajat näyttivät konkreettisesti eri menetelmiä videon välityksellä, esimerkiksi miten kuvakommunikaatiokansiota käytetään ja mitä pikapiirtäminen on. Heidän esitystapansa oli hyvin eläväinen ja visuaalinen. Koulutuksen alussa käytiin läpi,

miten herättää vuorovaikutus lapsen kanssa. Kouluttajat antoivat myös erilaisia nettisivuvinkkejä kommunikoinnin tukemiseen ja kertoivat, että Eskoon Facebook sivuilta löytyy kuvia materiaaleista, joista he kertoivat koulutuksessa. Kouluttajat lähettivät Word-tiedoston, jossa oli keskustelurunko haastaviin tilanteisiin. Koulutus erosi muista siten, että siinä esiteltiin eri menetelmiä ja niiden hyödyntämistä. Koulutukseen osallistui Teamsin mukaan 34 kasvattajaa, mutta todellista määrää emme tiedä. YouTubessa olevaa tallennetta oli katsottu 75 kertaa.

Koulutukset olivat kokonaisuudessaan onnistuneita ja mitään suurempia haasteita ei ilmennyt. Omasta mielestämme onnistuimme koulutusten organisoinnissa ja suunnittelussa. Olimme hyvin tyytyväisiä kouluttajiimme ja heidän antamaansa työpanokseen. Kouluttajista huokui ammattitaitoisuus ja se, että tämä asia on heidän sydäntään lähellä. Huomasimme kouluttajista sen, että heillä oli sama päämäärä kuin meilläkin eli autismikirjon tietoisuuden lisääminen. Saimme yhteistyötaholtamme hyvää palautetta koulutusten organisoinnista ja koulutuksien sisällöistä.

7.3 Palautekyselyn tulokset

Palautekyselymme tavoitteena oli saada selville, kokivatko kasvattajat koulutuspakettimme hyödyllisenä ja saivatko he siitä uutta tietoa sekä uusia menetelmiä heidän arkeensa varhaiskasvatuksessa. Saimme palautekyselyyn 15 vastausta, johon annoimme vastausaikaa ensin kaksi viikkoa, minkä jälkeen päätimme jatkaa vastausaikaa vielä kahdella viikolla. Keräsimme palautekyselyn huhtikuun 2022 aikana Webropol-kyselylomakkeella. Kysyimme palautekyselyssä sekä laadullisia että määrällisiä kysymyksiä. Määrällisiä vastauksia tarkastelimme Webropolin valmiiksi luomilla kuvaajilla ja prosenttiosuuksilla.

Palautekyselymme perusteella ensimmäiseen järjestämäämme koulutukseen osallistui eniten kasvattajia (67 %). Vastauksista näkyi, että eniten oli katsottu toiminnanohjaustaidot-koulutuksen tallennetta (40 %). Vastaajista 60 % koki saaneensa koulutuksista uutta tietoa lasten autismikirjosta joko hyvin tai erittäin hyvin. 86,7 % vastaajista koki saavansa koulutuksista tukea omaan työhönsä. Koulutuskokonaisuus oli 73 %:n mielestä erittäin hyvä ja 27 %:n mielestä hyvä.

Kysyimme palautekyselyssä, miten olimme kasvattajien mielestä onnistuneet koulutuskokonaisuuden järjestämisessä ja erilaisissa käytännönjärjestelyissä. Kysyimme esimerkiksi koulutusten tiedottamisesta, äänen kuuluvuudesta, koulutussisältöjen laadukkuudesta ja

kouluttajien määrästä. Vastaajista 60 % tai yli oli sitä mieltä, että kaikki edellä mainitut olivat erittäin hyvin toteutettu. 53,3 % vastaajista oli sitä mieltä, että ajankohta päivästä (klo 12–14) oli hyvin onnistunut. Kukaan vastaajista ei ollut vastannut vaihtoehtoja ”tyydyttävä” tai ”erittäin huono”.

Kysyimme palautekyselyssämme kasvattajien mielestä tärkeintä antia koulutuksista. Positiivista palautetta tuli erityisesti esimerkiksi tiedon lisäämisestä konkretian kautta.

> Tieto autismista on nyt koottuna kolmeen tiiviiseen pakettiin. Jos ryhmään tulee autistinen lapsi, pääsee jo pitkälle, kun katsoo nämä kolme videota ja tulostaa diat itselleen.
>
> Koulutus oli monipuolinen ja tuotiin arjen haastavia tilanteita ratkaisuineen esille. Konkreettiset esimerkit parasta.
>
> Koulutus oli kaiken kaikkiaan hyvä ja se antoi paljon ajateltavaa meidän pinttyneistä vanhoista tavoista. Pitää herätellä itseään ja työkavereita uuden äärelle eikä jäädä vanhaan. Joskus on ok syödä mikrohamppareita ja lukea aku ankkaa jos sillä saa päivän muuten sujumaan kohtuu hyvin!
>
> Mielestäni kattava koulutuskokonaisuus :)
>
> Oikein hyvä kokonaisuus! Lisää tällaisia.

Pääasiassa vastauksista huokui tyytyväisyys ja onnistuneisuus koulutuksia kohtaan, mutta saimme myös kehittävää näkökulmaa. Otimme esimerkin tästä kommentista.

> Itse olisin kaivannut vielä tietoa lapsen valikoivan ruokailun purkamisesta.

Olemme saaneet palautetta koulutuskokonaisuudesta ja sen järjestämisestä palautekyselyn lisäksi suoraan työkentältä. Palaute on ollut positiivista ja niistä huokui koulutusten tarpeellisuus ja laadukkuus. Olemme saaneet kuulla saadun palautteen kautta, että koulutusten sisältöjä on hyödynnetty ja otettu käyttöön arjen tilanteissa. Saimme yhteistyötaholtamme hyvää palautetta koulutusten organisoinnista ja kiitoksia koulutusten järjestämisestä.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI

Käsittelemme tässä luvussa opinnäytetyömme tavoitteita ja miten pystyimme vastaamaan koulutustarpeeseen. Kerromme lyhyesti, miten toteutimme opinnäytetyömme ja miten onnistuimme koulutuskokonaisuuden järjestämisessä. Tuomme hieman esimerkein näkyviin kouluttajien tuomaa tietoa ja käytännön kokemusta sekä vastauksista nousseita jatkokoulutusten tarpeita autismikirjoon liittyen.

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tarjota uutta ja ajankohtaista tietoa autismikirjon häiriöstä varhaiskasvatukseen. Teorian ja koulutuskokonaisuuden tarkoitus oli lisätä tietoutta autismikirjon näyttäytymisestä varhaiskasvatuksessa. Tämän lisäksi tavoitteenamme oli käsitellä opinnäytetyössämme autismikirjon piirteiden tunnistamista varhaisessa vaiheessa ja autismikirjon esiintyvyyttä yleisesti. Yhtenä suurena tavoitteenamme oli lisätä varhaiskasvattajien menetelmäosaamista autismikirjon lasten kanssa toimiessa.

Autismikirjon oireyhtymä ja siihen liittyvät toimintarajoitteet näkyvät kaikilla yksilöllisesti ja vaihtelevasti (Autismiliitto, i.a.-c, s. 2). Olemme itsekin havainneet, että autismikirjon lapsen haasteet voivat näyttäytyä monin eri tavoin varhaiskasvatuksessa. Kasvattajan on tärkeä muistaa haasteiden ja rajoitteiden lisäksi lapsen vahvuudet, joita hyödyntämällä voidaan tukea lapsen mielekästä arkea. Aikuisen tulee joskus pysähtyä omien toimintatapojensa äärelle ja pohtia, milloin on tarpeen joustaa ja milloin vaatia. Pihlajan ja Viitalan (2019, s. 290) mukaan varhaiskasvatuksen henkilöstössä lapsen autismikirjon diagnoosi tai sen epäileminen saattaa herättää monenlaisia tunteita. Voi herätä pelkoa tai epätietoisuutta, miten lapseen tulisi suhtautua tai kuinka häntä täytyisi hoitaa. Mielestämme tiedon lisääminen tuo kasvattajien työhön varmuutta toimia autismikirjon lasten kanssa ja koulutuksien kautta pyrimme poistamaan epätietoisuutta autismikirjon häiriöstä. Seuraavaksi nostamme muutaman esimerkin kouluttajien tuomista neuvoista, joita voi hyödyntää varhaiskasvatuksen arjessa.

Mariapori toi koulutuksessaan hyvän muistutuksen negatiivisen palautteen antamisesta. Kun negatiivista palautetta joudutaan antamaan, ei kohdisteta sitä lapseen itseensä, vaan kohdistetaan palaute lapsen käytökseen (A. Mariapori, henkilökohtainen tiedonanto, 8.3.2022). Syyseuraussuhde tulee olla selvä ja tilanteiden purkamisessa täytyy varmistaa, että lapsi tietää mistä rangaistus johtuu. Mariapori muistuttaa, että on tärkeää käydä läpi, miten vastaavassa tilanteessa tulee toimia seuraavalla kerralla (esimerkiksi käyttäen piirtämistä apuna). Malmstén puolestaan antoi mielestämme hyvän esimerkin siirtymätilanteiden avuksi

koulutuksessaan. Siirtymätilanteissa autismikirjon lapsi voi jäädä jumittamaan yhteen paikkaan, jolloin kasvattaja voi tuntea olonsa neuvottomaksi (P. Malmstén, henkilökohtainen tiedonanto, 15.3.2022). Malmstén korostaa koulutuksessaan, että lapsi ei tällaisessa tilanteessa tiedä tarkalleen, mitä seuraavaksi tulee tapahtumaan. Tällaisessa tilanteessa voi kokeilla poistua hetkeksi itse tilanteesta ja yrittää myöhemmin uudelleen tai vaihtaa aikuista kertomaan asian. Malmsténin mukaan tilannetta voi helpottaa kertomalla lapselle tarkalleen, mitä tehdään, milloin tehdään, missä tehdään, kenen kanssa, kuinka kauan se kestää ja mitä sen jälkeen tapahtuu. Kytövaara ja Ala-Renko toivat koulutuksessaan monia hyödyllisiä menetelmiä esiin. Haluamme nostaa näistä menetelmistä pikapiirtämisen, jota voi hyödyntää selventääkseen autismikirjon lapselle arjen muuttuvia tekijöitä tai käydä läpi tulevan tapahtuman kulkua (S. Kytövaara & J. Ala-Renko, henkilökohtainen tiedonanto, 29.3.2022).

Mielestämme sosionomikoulutuksessa olisi tärkeää antaa mahdollisuus syventää opintojaan, esimerkiksi autismikirjon, neuropsykiatrisen ja kehitysvammaisuuden osaamiseen. Tämä siksi, että nämä erityisryhmät tulee huomioiduksi vahvemmin ja heidän erityisyyttään ymmärrettäisiin paremmin. Asiakkaan arvostava kohtaaminen ja näistä erityisryhmistä tietäminen olisi mielestämme tärkeää, koska erityistä tukea tarvitset lapset ja nuoret eivät tule tulevaisuudessa ainakaan vähenemään. Näistä tietäminen olisi tärkeää myös siksi, että se rohkaisisi lähteä kokeilemaan työskentelyä erityislasten parissa.

Kansallinen lapsistrategia on lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien edistämisen väline (Iivonen & Pollari, 2020, s. 14). YK:n lapsen oikeuksien sopimusta edistävä ja valvova lapsen oikeuksien komitea on kehottanut Suomelle, että Suomen tulee laatia kattava toimintapolitiikka ja toimintasuunnitelma (=lapsistrategia) lapsen oikeuksien toimeenpanoa varten. Kansallisen lapsistrategian pohjalta on laadittu 30 toimenpidettä lasten oikeuksien toteutumisen edistämiseksi Suomessa (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2022). Yhtenä toimenpiteenä valmistetaan autismin verkko-opas ammattilaisille, jotka työskentelevät autismikirjon lasten kanssa. Verkko-opas valmistuu vuoden 2022 lopussa, jonka tekemiseen osallistuu Autismiliiton kokemusasiantuntijat ja autismialan ammattilaiset. Tämä toimenpide kuuluu kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelman kokonaisuuteen, joka on ”Haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien turvaaminen”. Lasten hyvinvointia lisää ammattilaisten asiantuntemuksen vahvistaminen. Ammattilaiset ovat tärkeänä osana autismikirjon lasten ja heidän perheidensä tukemisessa. Siksi onkin tärkeää, että nämä ihmiset ovat selvillä, mitä autismikirjo ja sen ilmenemismuodot ovat. Lapsistrategian toimeenpanoon autismin verkko-opas on

tärkeä ja toivottu lisä, sillä se vahvistaa ja edistää lapsistrategian suuntaviivojen ja periaatteiden toimeenpanoa etenkin haavoittuvien lasten osalta. Koemme, että kehittämistyömme tukee tätä kansallisen lapsistrategian ajatusta, sillä pyrimme vahvistamaan ammattilaisten asiantuntemusta autismikirjon häiriöstä.

Aiemmin esiin tuomamme muut tutkimukset tukevat meidän kehittämistyötämme. Holappa ja Jäntti (2020, s. 35–36) ovat saaneet heidän kandidaatintutkielmassaan samanlaisia tuloksia kuin me alkukartoituskyselyssämme. He olivat saaneet selville tutkimuksessaan, että autismikirjon lapsilla merkittävimmät haasteet esiintyvät vuorovaikutuksessa ja toiminnanohjauksessa. Meidän alkukartoituskyselyssämme kasvattajat toivat esiin samoja haasteita. Holapan ja Jäntin tutkimus osoitti, että strukturoitu arki on yksi toimiva tukimenetelmä, jota myös toivottiin meidän alkukartoituskyselyssämme. Haikala ym. (2017, s. 27) tutkimuksessa oli käynyt ilmi, että kasvattajat tarvitsevat lisää koulutusta autismikirjosta, koulutuksen päivitystä ja uusia menetelmiä arkeen varhaiskasvatuksessa. Saimme opinnäytetyömme alkuvaiheessa jo tietää, että autismikirjoon liittyvälle koulutukselle on tarvetta varhaiskasvatuksessa. Alkukartoituskyselyssämme korostui tarve uusille ja konkreettisille menetelmille arjen tueksi.

Toteutimme opinnäytetyön toiminnallisena kehittämistyönä, jonka tuotoksena oli koulutuspaketti Seinäjoen kaupungin varhaiskasvattajille. Tällä koulutuspaketilla pystyimme parhaiten vaikuttamaan varhaiskasvattajien arjessa toimimiseen autismikirjon lasten kanssa. Päädyimme tämän koulutuspaketin järjestämiseen, koska halusimme tuoda esiin opinnäytetyömme kautta mahdollisimman konkreettista tietoa ja menetelmiä varhaiskasvatuksen työkentälle. Koulutusten organisointi ja suunnittelu oli meidän vastuullamme, joten siinä onnistuminen oli yksi tärkeimmistä tehtävistämme. Tämän lisäksi yhteistyötahomme ja kouluttajiemme ajan tasalla pitäminen oli tärkeää. Vaikka saimme koulutusten toteutuksen kannalta vapaat kädet, oli yhteistyötahomme tuki koko ajan saatavilla. Pystyimme ottamaan yhteyttä matalalla kynnyksellä ja oli aina mahdollisuus kysyä tai pyytää apua. Päävastuu koulutuskokonaisuudesta oli meillä, mutta saimme varmistusta yhteistyötaholta kehittämistyömme vaiheisiin.

Alkukartoituskyselymme tavoitteena oli tietää, millainen koettu tietämys varhaiskasvattajilla oli autismikirjon häiriöstä ja sen esiintyvyydestä, miten autismikirjo näyttäytyy varhaiskasvatuksen arjessa ja millainen tieto on kasvattajille tarpeellisinta. Koettu tietämys autismikirjosta ja sen esiintyvyydestä oli vaihtelevaa kasvattajien välillä. Suurin osa koki tietävänsä autismikirjosta vain jonkin verran. Autismikirjon piirteet olivat korostuneet eniten, esimerkiksi

siirtymätilanteissa, ohjatussa toiminnassa, leikissä ja ruokailutilanteissa. Suurimpina toiveina alkukartoituskyselystä nousi arjen strukturointi ja aistikuormituksen säätely, toiminnanohjaustaidot ja menetelmäopastus. Näistä muodostui koulutuskokonaisuutemme kolme pääteemaa. Koulutuspaketin tavoitteena oli antaa konkreettisia ja monipuolisia työvälineitä, joita kasvattajat pystyvät hyödyntämään arjen tilanteissa autismikirjon lasten kanssa toimiessa. Autismikirjon yleistymisen myötä ajankohtainen tieto tukee kasvattajien ammattitaitoa. Tiedon lisääminen on tärkeää, jotta kasvattajat pystyvät vastaamaan autismikirjon lasten tarpeisiin.

Palautekyselyn tavoitteena oli saada tietää, miten onnistuimme koulutuskokonaisuuden toteutuksessa. Selvitimme, miten olimme onnistuneet koulutuskokonaisuuden järjestämisessä. Webropol-kyselylomakkeen kautta saimme varmistuksen siitä, että olimme onnistuneet koulutusten toteutuksessa ja niiden järjestämisessä. Tärkein asia kehittämistyömme kannalta oli vastata tiedon tarpeeseen. Vastausten perusteella olimme onnistuneet poimimaan alkukartoituskyselystä tulleita toiveita ja eniten esiin nousseita teemoja. Kehittämistyömme näkökulmasta alkukartoituskysely oli tärkein osio koulutuskokonaisuudesta. Ilman alkukartoituskyselyä emme olisi voineet järjestää koulutuksia kasvattajien tarpeiden mukaisesti. Omasta näkökulmastamme onnistuimme tämän kokonaisuuden järjestämisessä hyvin. Aluksi meitä jännitti ottaa vastuuta näin suuresta projektista, mutta lopulta kaikki sujui suunnitellusti ja tämä tuki meidän ammatillista kasvuamme.

Tiedostimme tähän ryhtyessämme, että emme voi vastata kaikkiin yksittäisiin toiveisiin vaan meidän oli keskityttävä suuriin kokonaisuuksiin. Alkukartoituskyselyä analysoitaessa pää- ja alateemojen valitseminen oli haasteellista, sillä olisimme halunneet ottaa kaikkien toiveet huomioon. Tämä ei kuitenkaan olisi ollut mahdollista, sillä kehittämistyömme tavoite täytyi pitää mielessä ja koulutusten aika oli rajallinen. Nämä kaikki asiat huomioon ottaen onnistuimme luomaan toimivat koulutuskokonaisuudet ja osoituksena siitä saimme työkentältä positiivista palautetta. Saimme kyselyihimme yksittäisiä toiveita koulutuksiin liittyen, esimerkiksi ruokailun ja lepohetken haasteisiin. Koska emme pystyneet vastaamaan kaikkiin toiveisiin, välitimme yksittäiset toiveet yhteistyötahollemme mahdollisia jatkokoulutuksia ajatellen.

Kehittämistyömme kautta kasvattajat saivat uutta ja ajankohtaista tietoa autismikirjosta ja miten autismikirjon lasten kanssa tulisi toimia varhaiskasvatuksessa. Kasvattajat saivat tietoonsa lisää konkreettisia menetelmiä ja miten niitä voidaan hyödyntää erilaisissa tilanteissa. Koulutusten jälkeen kaikki kaupungin päiväkodit saivat koulutusten diat, joihin he voivat tarvittaessa palata. Olemme tämän työn kautta saaneet syvennettyä tietämystämme ja

osaamistamme autismikirjoon liittyen. Teoriaa kirjoittaessa saimme koko ajan uutta tietoa myös itse ja ymmärrämme paremmin autismikirjoon kuuluvien lasten toimintatapoja ja erityisyyttä. Teorian kirjoitettuamme pystyimme koulutuksissa peilaamaan teoriaa käytäntöön ja oppimaan itsekin esimerkiksi uusista menetelmistä. Olemme päässeet kehittämään meidän organisointikykyjämme, mikä on tuonut mukanaan arvokasta kokemusta tulevaa työelämää ajatellen. Haluamme vielä tuoda koulutuskokonaisuutemme teemat alateemoineen kootusti kuviolla havainnollistaen (kuvio 7).

Arjen strukturointi ja aistikuormituksen säätely	Toiminnanohjaustaidot	Menetelmäopastus
•Arjen sujuvuus •Yksilöllinen tapa kuormittua •Ennakointi •Lapsen kohtaaminen •Lapsen kokemusmaailman ymmärtäminen •Autismikirjon tunnistaminen	•Ohjattu toiminta •Leikkitaidot •Jumitilanteet •Vuorovaikutus	•Tukiviittomat •Kuvakommunikaatiokansio •Kuvien käyttö kommunikaation tukena •Time Timer

Kuvio 7. Koulutussisältöjen koonti.

9 POHDINTA

Käsittelemme tässä luvussa aiheen valintaa ja miten opinnäytetyömme aihe muodostui. Kerromme työn etenemisestä, ajatuksista ja työn aikana heränneistä tunteista opinnäytetyöprosessimme aikana. Haluamme kertoa omasta oppimisprosessistamme, eli mitä opimme ja mitä ammatillisia taitoja pääsimme kehittämään. Tuomme esiin omaa itsearviointiamme työn vaiheista sekä mietteitämme kehittämisen kohteista tulevaisuudessa.

Alkuperäinen ajatuksemme opinnäytetyön aiheesta oli erityistä tukea tarvitsevat lapset ja heidän tukemisensa varhaiskasvatuksessa. Päädyimme kuitenkin rajaamaan aihetta autismikirjon lasten tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Ideanamme on ollut alusta lähtien päästä luomaan ja kehittämään jotain konkreettista. Aluksi emme tienneet, miten olisimme halunneet lähteä kehittämään varhaiskasvatuksen toimintatapoja. Mietimme, mikä olisi sopiva toteutustapa opinnäytetyöllemme ja pohdimme aluksi haastatteluita. Ajattelimme kohdistaa opinnäytetyömme ainoastaan yhteen päiväkotiin, johon olimmekin yhteydessä. Saimme kuitenkin tietää, että aiheellemme olisi tilausta muiltakin Seinäjoen päiväkodeilta. Ohjaavalta opettajaltamme saimme ehdotuksen koulutusten järjestämisestä, sillä se olisi konkreettinen keino kehittämiselle. Veimme idean yhteistyötahollemme eli Seinäjoen kaupungille ja saimme kannatusta tämän toteuttamiselle. Yhteistyömme alkoi Seinäjoen kaupungin kanssa alkusyksystä 2021.

Tämä aihe kiinnosti meitä molempia paljon ja toikin mukanaan motivaatiota opinnäytetyön tekemiselle. Aihe on ajankohtainen, koska autismikirjon häiriö on yleistynyt vuosien saatossa ja varhainen tunnistaminen nousee keskeiseen asemaan varhaiskasvatuksessa. Valitsimme tämän opinnäytetyön aiheeksi, koska halusimme myös itse hyötyä ja syventää tietämystä autismikirjon häiriöstä. Meidän molempien tavoitteina on ollut tehdä työ huolellisesti. Ajatuksemme ja tavoitteemme opinnäytetyön tekemiseen ryhdyttäessä olivat samanlaiset, mikä oli mielestämme tärkeää työn onnistumisen kannalta. Kun tällaisen prosessin laittaa alulleen, se on tehtävä kunnolla ja siihen tulee panostaa, jotta mahdollisimman moni voisi hyötyä siitä.

Havainnollistamme kuviolla (kuvio 8) kehittämistyömme vaiheita ja sen etenemistä. Työskentelymme alkoi alkusyksystä 2021 opinnäytetyösuunnitelman tekemisellä. Kehittämistyömme valmistui marraskuussa 2022. Opinnäytetyömme tekeminen on ollut sujuvaa, koska olemme tehneet työtä aina yhdessä. Tällainen työskentelytapa on mahdollistanut meille paljon

keskusteluita ja olemme saaneet yhdistettyä ajatuksiamme. Työskentelymme on ollut koko ajan suunnitelmallista ja tavoitteellista, joka on helpottanut yhdessä työskentelyämme.

Kuvio 8. Kehittämistyön etenemisen vaiheet.

Kehittämistyömme alussa meitä jännitti, koska emme olleet aiemmin tehnyt mitään vastaavaa. Mietimme, syntyykö tästä meille liian suuri vastuu ja miten selviämme siitä. Paineet olivat aluksi suuret, mutta tärkeäksi meille nousi yhteistyötahomme antama tuki ja luotto meihin. Korjasimme suunnitelmaamme useaan otteeseen, ennen kuin siitä jäsentyi selkeä ja toimiva kokonaisuus. Ennen alkukartoituskyselyn tekemistä saimme kaikki kouluttajamme kilpailutuksen jälkeen marras-joulukuussa 2021. Kilpailutuksia varten olisimme voineet kysyä yhteistyötaholtamme budjettia valmiiksi, koska se olisi helpottanut meidän työtämme siinä vaiheessa.

Keräsimme aineistoa koulutuskokonaisuuden suunnittelua varten alkukartoituskyselyllä, jota lähdimme suunnittelemaan heti loppusyksystä 2021. Kyselyä luodessamme teimme paljon yhteistyötä Johanna Vierin kanssa. Pohdimme suunnitteluvaiheessa paljon sitä, mitä on oleellista kysyä ja mikä tieto on meille merkityksellistä koulutusten toteutuksen kannalta. Meidän täytyi laatia kysymysmuodot niin, että ne olisivat mahdollisimman helposti ymmärrettäviä ja jokaiselle vastaajalle löytyisi vastausvaihtoehto. Panostimme alkukartoituskyselyn suunnitteluun, koska se oli todella tärkeä vaihe koulutuksia ajatellen. Analysointivaiheessa yllätyimme vastauksien samankaltaisuudesta, mikä helpotti meidän suunnitteluamme

koulutusten sisältöjen suhteen. Olimme tyytyväisiä saamiimme vastauksiin, joista näkyi, että vastaajat olivat käyttäneet niihin aikaa ja panostanut.

Järjestämämme koulutukset sujuivat mielestämme hyvin ja kouluttajat olivat valmistautuneet perusteellisesti. Koimme, että kouluttajat täydensivät toisiaan, koska he tulivat eri sektoreilta ja näin toivat eri näkökulmia sekä työvälineitä arjen tueksi. Sisällöllisesti koulutukset olivat myös hyviä, sillä kouluttajat toivat esiin toivottuja teemoja ja konkreettisia esimerkkejä. Koulutukset olivat kattavia ja tiiviitä ja niissä oli tilaa myös keskusteluille. Koulutuksissa keskustelu oli vähäistä, mutta Teams koulutusympäristönä haastaa vuorovaikutteisempaan osallistumiseen. Ennen koulutuksia meitä jännitti, miten etäjärjestelyt sujuvat. Etäjärjestelyjen suhteen kaikki menivät hyvin, eikä mitään suurempia haasteita ilmennyt.

Palautekyselyyn emme saaneet vastauksia niin paljon kuin olimme toivoneet, joten olemme miettineet mitä olisimme sen suhteen voineet tehdä toisin. Jälkikäteen olemme pohtineet esimerkiksi QR-koodin luomista ja sen lähettämistä yhteistyötahollemme linkin sijaan. QR-koodin olisi voinut tulostaa päiväkotien seinille, jolloin vastaaminen olisi voinut olla helpompaa älypuhelimella. Palautekyselyn ajankohta sattui kevääseen, jolloin se on päiväkodeissa kiireistä aikaa ja osa saattoi olla jo lomalla. Nämä osaltaan haastoivat vastaamista palautekyselyyn. Onneksi saimme palautetta suoraan kentältä, mikä toi lisävarmistusta meille koulutusten onnistuneisuudesta.

Opinnäytetyöprosessimme on ollut monivaiheinen ja vaativa, mutta sen tekeminen on ollut meille mielekästä ja palkitsevaa. Olemme saaneet kokemusta verkostojen kanssa tehtävästä yhteistyöstä ja oppineet millaista on hyvä yhteistyö. Koemme suurimpana oppimiskokemuksena organisointitaitojemme kehittymisen. Opimme tämän prosessin aikana ajankäytön hallintaa ja parityöskentelyä. Parityöskentely on vaatinut meiltä molemmilta joustamista ja kompromissien tekemistä. Teoriaa kirjoittaessamme opimme autismikirjon häiriöstä ja sen moninaisuudesta todella yksityiskohtaisesti. Keskustelimme paljon teorian ohella omista kokemuksistamme työkentältä ja peilasimme teoriaa käytännön kokemuksiimme. Järjestämämme koulutukset täydensivät teoriaosuuttamme ja omaa ymmärrystämme autismikirjoon liittyen. Opimme teoriaa kirjoittaessa aiheen rajausta, eli mikä on tärkeää ja relevanttia aiheemme kannalta. Koko opinnäytetyömme aikana opimme hankkimaan luotettavaa ja ajankohtaista tietoa hyödyntäen erilaisia tiedonlähteitä.

Sosionomin (AMK) kompetenssit ovat mielestämme tärkeä sisäistää sosionomikoulutuksen aikana. Kompetenssit näkyvät meidän opinnäytetyössämme ja ne ovat selkeytyneet meille prosessin edetessä. Sosionomin (AMK) kompetenssit ovat sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen ja työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen (Arene, 2017, s. 10). Eettinen osaaminen ohjasi meidän kehittämistyömme etenemistä, ja se näkyi esimerkiksi kyselyiden analysoinnissa. Koulutuskokonaisuuden suunnittelussa ja toteutuksessa meidän asiakastyömme osaaminen kehittyi ja vahvistui. Kehittämistyömme suunnittelu, sen eri vaiheet ja valmiin tuotoksen palauttaminen ovat suuri osa tutkimuksellista kehittämis- ja innovaatio-osaamista. Työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen korostuvat mielestämme eniten koko opinnäytetyömme prosessissa. Toimimme yhteistyötahomme kanssa tiiviisti ja meillä oli päävastuu kehittämistyömme etenemisestä. Olemme arvioineet koko ajan työmme laatua, monenlaisia tuloksia ja työmme vaikuttavuutta.

Autismikirjon häiriö on moninainen ja se näyttäytyy hyvin yksilöllisesti. Saimme alkukartoituskyselyymme paljon toiveita koulutuksiin liittyen, mutta emme pystyneet aivan kaikkiin vastaamaan. Olemme välittäneet nämä toiveet yhteistyötahollemme jatkokoulutusten järjestämistä ajatellen. Vastauksista nousi esiin toiveita, esimerkiksi valikoivan ruokailun purkamisesta, lepohetkistä ja ulkoilusta. Ajattelemme, että nämä teemat voisivat olla osa tulevia jatkokoulutuksia autismikirjoon liittyen. Mielestämme jatkokoulutuksia tulisi järjestää lisää, sillä koulutuksilla voidaan antaa välineitä, jotka tukevat autismikirjon lasten kehitystä ja oppimista varhaiskasvatuksessa. Mielestämme yksi mielenkiintoinen jatkokoulutuksen aihe voisi olla; miten oppimisympäristöjä muokkaamalla voidaan tukea autismikirjon lapsen sopeutumista varhaiskasvatukseen ja omaan lapsiryhmään.

Rohkaisemme varhaiskasvatuksen työntekijöitä autismikirjon lasten kohdalla kokeilemaan erilaisia keinoja, jotka vastaavat lapsen yksilöllisiä tarpeita. Tämä saattaa vaatia kasvattajalta heittäytymistä ja sinnikkyyttä toimivien menetelmien löytämiseen. Täytyy myös hyväksyä keskeneräisyyttä ja ymmärtää, että pienetkin askeleet vievät autismikirjon lasta eteenpäin.

Haluamme kiittää yhteistyötahoamme, kouluttajiamme ja ohjaavaa opettajaamme sujuvasta yhteistyöstä. Toivomme, että kehittämistyömme tuo autismikirjon häiriötä enemmän näkyväksi. Tämän lisäksi tarkoituksena on auttaa lukijaa ymmärtämään paremmin autismikirjon häiriötä ja sen tuomia haasteita, mutta myös vahvuuksia.

LÄHTEET

Ahonen, L. (2017). *Haastavat kasvatustilanteet: Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja*. PS-kustannus.

Arene. (2017). *Sosionomi tuottaa hyvinvointia koko elämänkaaren: Ammattikorkeakoulutus sosiaalialan muutoksen edistäjänä.* http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_sosionomiselvitys_pitka_raportti_fin.pdf

Arene. (2020). *Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset.* https://www.arene.fi/wp-con-tent/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?_t=1578480382

Arvoises. (i.a). *Arvoises on sinun voimavarasi arjessa.* https://www.arvoises.fi/

Autismiliitto. (14.9.2022). *Autismikirjon diagnosointi*. https://autismiliitto.fi/autismi/diagnosointi/#title-0

Autismiliitto. (i.a.-a) *Aspergerin oireyhtymä.* Haettu 4.10.2021, https://www.autismiliitto.fi/autismikirjo/aspergerin_oireyhtyma

Autismiliitto. (i.a.-b). *Autismi.* Haettu 4.10.2021, https://www.autismiliitto.fi/autismikirjo/autismi

Autismiliitto. (i.a.-c). *Autismikirjon lapsi päivähoidossa.* Autismiliitto.

Autismiliitto. (i.a.-d). *Disintegratiivinen kehityshäiriö.* Haettu 4.10.2021, https://www.autismiliitto.fi/autismikirjo/diHsintegratiivinen_kehityshairio

Autismiliitto. (i.a.-e). *Epätyypillinen autismi.* Haettu 4.10.2021, https://www.autismiliitto.fi/autismikirjo/autismi

Autismiliitto. (i.a.-f) *Rettin oireyhtymä.* Haettu 4.10.2021, https://www.autismiliitto.fi/autismikirjo/rettin_oireyhtyma

Biocodex. (i.a.). *Autismi ja unettomuus.* https://autismijauni.fi/autismi-ja-unettomuus

Castrén, M. (2019). Autismiin yhdistyvät neurobiologiset havainnot. Teoksessa T. Timonen, M. Castrén, & M. Ärölä-Dithapo (toim.), *Autismikirjo: Tausta, diagnostiikka ja tutkimus* (s. 74–85). PS-kustannus.

Duvekot, J., Ende, J., Verhulst, F., Slappendel, G., Daalen, E., Maras, A., & Greaves-Lord, K. (2017). *Factors influencing the probability of a diagnosis of autism spectrum disorders in girls versus boys*. Autism 21(6), 646–658.

Eskoo. (i.a). *Jokaisella on oikeus oman elämänsä osallisuuteen.* https://www.eskoo.fi/eskoo/

Gissler, M. (25.6.2014). *Autismin yleistyminen voi johtua monesta syystä*. Mielenterveys. https://blogi.thl.fi/autismin-yleistyminen-voi-johtua-monesta-syysta/

Günther, K., Hasanen, K., & Juhila, K. (i.a.). *Johdanto: analyysi ja tulkinta.* Tietoarkisto. https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/analyysi-ja-tulkinta/

Haikala, E., Henttonen, K., & Rosenholm, M. (2017). *Autismikirjon lapsi varhaiskasvatuksessa henkilökunnan tuen ja tiedon tarve.* [AMK opinnäytetyö, Saimaan ammattikorkeakoulu]. Theseus. https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2017112718448

Heinikoski, M., Koskinen, M., & Ylitalo, M. (2014). *Osaamisen kehittäminen työpaikalla.* Tammerprint Oy.

Holappa, N., & Jäntti, M. (12.5.2020). *Autismikirjon lapsen tukeminen varhaiskasvatuksessa*. [Kandidaatin tutkielma, Oulun yliopisto]. Jultika. http://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-202005091670

Hollander, E. (2018*). Autism spectrum disorders. American psychiatric association publishing.*

Hämäläinen, S., & Paukkunen, J. (2019). *Autismikirjon lasten aistiherkkyydet: Tietolehtinen perheille.* [AMK-opinnäytetyö, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu]. Theseus. https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201904054410

Iivonen, E., & Pollari, K. (2020). *Kansallinen lapsistrategian oikeudellinen perusta.* Sosiaali- ja terveysministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162242/STM_2020_20_rap.pdf

Ikonen, T., Karjala, M., Kortelainen, S., Mäkelä, M., Nevalainen, M., Oksala, L., Ruusuvuori, S., Roponen, T., Salmi, K., & Suvanto, E. (2015*). Autismikäsikirja 2.0.* Eteva kuntayhtymä.

Jussila, K. (2020.) *Väitöstutkimuksesta uutta tietoa autismikirjon tunnistamiseen.* Autismilehti, 2020(1). https://autismiliitto.fi/materiaalia/autismi-lehti/vaitostutkimuksesta-uutta-tietoa-autismikirjon-tunnistamiseen/

Kallio, A. (i.a.). *Litterointi.* Tietoarkisto. https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-prosessi/litterointi/

Kananen, J. (2015). *Opinnäytetyön kirjoittajan opas: Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun.* Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kantojärvi, K. (10.2.2022). *Geenien vaikutus autismiin ja unihäiriöihin.* Autismiliiitto. https://autismiliitto.fi/materiaalia/autismi-lehti/geenien-vaikutus-autismiin-ja-unihairioihin/

Kerola, K., Kujanpää, S., & Timonen, T. (2009). *Autismin kirjo ja kuntoutus.* PS-kustannus.

Kostamo, P., Airaksinen, T., & Vilkka, H. (2022). *Kirjoita itsesi asiantuntijaksi: Opas toiminnalliseen opinnäytetyöhön*. Art House.

Kotico. (i.a). *Sosiaali- ja terveyspalvelut.* https://kotico.fi/

Kujanpää, S. (2021). *Tunne- ja kaveritaitoja voi harjoitella.* Autismilehti, 2021(4), 20–22.

Kuula-Luumi, A. (15.3.2018). *Turvaa tutkittavan anonymiteetti!* Vastuullinen tiede. Haettu 28.9.2021, https://vastuullinentiede.fi/fi/jatkokaytto/turvaa-tutkittavan-anonymiteetti

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519. https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519

Leppä, V., & Tammimies, K. (2020). *Autismikirjon genetiikka – lisääntynyt tieto ja kliininen käyttö.* Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. 136(7), 743–9. https://www.duodecimlehti.fi/duo15488

McCarthy, J., Chester, V., & Chaplin, E. (18.6.2019). *Women, girls, and autism spectrum disorders: part 2.* Advances in autism 5(3), 2056–3868.

Mikkola, M. (2020). *Autismikirjon häiriöt tytöillä: oirekuvan erityispiirteitä* [Lääketieteen ja terveysteknologian tiedekunta, Tampereen yliopisto]. Trepo. https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202002031789

Opetushallitus (OPH). (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.* https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_0.pdf

Pihlaja, P., & Viitala R. (2019). *Varhaiserityiskasvatus.* PS-kustannus. (Alkuperäinen teos julkaistu 2018).

Raaska, H., & Vanhala, R. (2020). *Miksi ja miten autismin diagnostiset kriteerit muuttuvat?* 75(16), 964–967. http://hdl.handle.net/10138/320030

Salonen, K. (2013). *Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön: Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle.* https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf

Sandberg, E. (2021). *Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa.* PS-kustannus

Seinäjoen kaupunki. (20.6.2017). *Seinäjoen varhaiskasvatussuunnitelma: Meirän VaSu.* https://www.seinajoki.fi/wp-content/uploads/2020/04/Meiran-vasu-Seinajoen-kaupungin-varhaiskasvatussuunnitelma.pdf

Singh, K., & Zimmermann, A. (2015). *Sleep in autism spectrum disorder and attention deficit hyperactivity disorders.* Seminars in pediatric neurology 22(2), https://doi.org/10.1016/j.spen.2015.03.006

Smith, J. (i.a.). *Diagnoosimuutoskysely: Autismikirjon henkilöiden omaisten ja ammattilaisten ajatuksia diagnoosimuutoksesta ja tiedon tarpeesta.* Autismi- ja Aspergerliitto.

Socada, L. (9.3.2020). *Autismikirjon häiriöt: autismikirjon häiriöiden ilmeneminen.* Kustannus Oy Duodecim. https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00355

Szalavitz, M. (2016). *Autism- It´s different in girls.* SA Mind 27(2), 48–55. https://www.scientificamerican.com/article/autism-it-s-different-in-girls/

Tani, P., Kara, S., Grönfors, S., & Lindberg, N. (2021). *Autismikirjon häiriöt ja väkivaltakäyttäytyminen: oikeuspsykiatrinen näkökulma.* Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim, 137(22), 2475–81.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (4.7.2022). *STM: Verkko-opas autismista osana kansallisen lapsistrategian toimeenpanoa.* https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/-/stm-verkko-opas-autismista-osana-kansallisen-lapsistrategian-toimeenpanoa

Timonen, T. (2019). *Autismin kriteerien muotoutuminen.* Teoksessa T. Timonen, M. Castrén, & M. Ärölä-Dithapo (toim.), Autismikirjo: Tausta, diagnostiikka ja tutkimus (s. 19–33). PS-kustannus.

Toikko, T., & Rantanen, T. (2009). *Tutkimuksellinen kehittämistoiminta.* https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf

Tsau. (i.a.). *Autismikirjo – mistä on kysymys?* Tampereen seudun autismiyhdistys. https://www.tsau.net/autismikirjo/

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.* Kustannusosakeyhtiö Tammi. (Alkuperäinen teos julkaistu 2002).

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa.* https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Vanhala, R. (1.10.2018). *Autismikirjon häiriöt*. Lääkärin käsikirja. Duodecim terveysportti.

Vanhala, R. (2014). *Autismikirjon häiriöt.* Teoksessa H. Pihko, L. Haataja, & H. Rantala (toim.), Lastenneurologia (1. p., 83–89). Kustannus Oy Duodecim.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540

Vilkka, H., & Airaksinen, T. (2003). *Toiminnallinen opinnäytetyö.* Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vuori, J. (i.a.). *Tutkimusetiikka ihmistieteissä.* Tietoarkisto. https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusetiikka/tutkimusetiikka-ihmistieteissa/

Yliherva, A., Rantala, L., Ebeling, H., Gissler, M., Parviainen, T., Tani, P., & Moilanen, I. (2018). Autismikirjon häiriön varhainen tunnistaminen ja diagnosointi Suomessa – Perheiden näkemys. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim,* 134(20), 2047–2054.

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje

Liite 2. Tietosuojaseloste

Liite 3. Alkukartoituskysely

Liite 4. Palautekysely

Liite 5. Markkinointiesite

Liite 1. Saatekirje

Webropol- autismikirjokoulutuskysely

Tutkitun tiedon mukaan autismi ja siihen liittyvät häiriöt ovat yleistyneet. Sen yleistyminen voi johtua esimerkiksi autististen piirteiden kehittyneemmästä tunnistamisesta. Olemme sitä mieltä, että tämän takia asiaa tulisi selvittää ja tuoda autisminkirjon häiriötä enemmän näkyväksi.

Tämän kyselylomakkeen tarkoitus on kartoittaa kasvattajien toiveet sekä mielipiteet liittyen koulutuksiin. Lomakkeen avulla selvitetään myös, mikä on kasvattajien tietämys autismikirjosta ja sen esiintyvyydestä tällä hetkellä. Pyrimme tuottamaan hyödyllistä ja ajankohtaista tietoa koulutuksien kautta, mikä on oleellista näiden lasten kanssa toimimisessa.

Tämä kyselylomake on osana koulutuskokonaisuuden suunnittelua ja on tehty yhteistyössä Seinäjoen kaupungin kanssa. Tarkoituksena on järjestää 3 koulutuskertaa kevään aikana. Tämän jälkeen keräämme vielä palautekyselyn koulutusten hyödyllisyydestä.

Vastaaminen

Webropol- kysely on lyhyt, joten sen vastaamiseen menee maksimissaan 15min. Kyselyyn vastataan nimettömänä, jolloinka henkilöllisyys ei tule ilmi. Tämän kyselyn vastaukset käsitellään luottamuksellisesti.

Tämän vastauslinkin ……. kautta pääset suoraan kyselyyn. Kyselyyn voit vastata tietokoneella tai älypuhelimella. Vastaathan kyselyyn heti, mutta viimeistään 21.1.2022 mennessä.

On erittäin tärkeää koulutusten kannalta, että jokainen vastaisi Webropol- kyselyyn. Näin saamme kaikkien mielipiteet kuultua ja räätälöityä vastauksien perusteella kasvattajien tarpeisiin vastaavat koulutukset. Tämä on myös osana meidän opinnäytetyötämme. Laitamme vielä liitteeksi tietosuojaselosteen. Kiitos jo etukäteen vastauksestasi!

Yhteystiedot

Lisätietoa kyselystä antaa opinnäytetyöntekijät:

Jonna Katajamäki, jonna.e.katajamaki@seamk.fi, [redacted]

Susanna Ojala, susanna.ojala@seamk.fi, [redacted]

Liite 2. Tietosuojaseloste

SeAMK
SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tiedote tutkimuksesta ja tutkimuksen tietosuojaseloste

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

Autismikirjon piirteitä omaavien lasten tukeminen varhaiskasvatuksessa – koulutuspaketti kasvattajille

1. **Pyyntö osallistua tutkimukseen**
   Teitä pyydetään mukaan toiminnallisen opinnäytetyön tutkimukseen, jossa tutkitaan työntekijöiden näkemyksiä sekä kokemuksia autismikirjon piirteitä omaavien lasten tukemisesta varhaiskasvatuksessa. Tarkoituksemme on selvittää, millaisia menetelmiä kasvattajat käyttävät ja millaista tukea he saavat tällä hetkellä kasvatustyöhönsä. Haluamme myös selvittää, millaisiin asioihin kasvattajat kokevat tarvitsevansa koulutusta tällä hetkellä.

2. **Vapaaehtoisuus**
   Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Kieltäytyminen ei vaikuta oikeuksiinne tai kohteluunne työyhteisössä. Voitte myös keskeyttää tutkimuksen koska tahansa syytä ilmoittamatta. Mikäli keskeytätte tutkimuksen tai peruutatte suostumuksen, teistä keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

3. **Tutkimuksen tarkoitus**
   Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia työntekijöiden näkemyksiä sekä kokemuksia autismikirjon piirteitä omaavien lasten tukemisesta varhaiskasvatuksessa. Tarkoituksemme on selvittää alkukartoituskyselyllä, millaisia menetelmiä kasvattajat käyttävät ja millaista tukea he saavat tällä hetkellä kasvatustyöhönsä. Haluamme myös selvittää, millaisiin asioihin kasvattajat kokevat tarvitsevansa koulutusta tällä hetkellä. Palautekyselyllä haluamme saada selville, miten olemme onnistuneet koulutusten järjestämisessä ja mitä kasvattajat saivat itselleen koulutuksista.

4. **Tutkimuksen toteuttajat**
   Tämä tutkimus kuuluu osaksi järjestämiämme koulutuksia, jotka on tarkoitus toteuttaa kevään 2022 aikana Seinäjoen kaupungin kasvattajille Teamsin välityksellä. Koulutukset järjestetään yhteistyössä Seinäjoen kaupungin kanssa, joka myös rahoittaa koulutukset. Kouluttajia on tulossa mm. tuki- ja osaamiskeskus Eskoosta Johanna Ala-Renko & Susanna Kytövaara, Kotico Oy:ltä Anne Mariapori sekä Arvoises Oy:ltä Pauliina Malmstén. Seinäjoen ammattikorkeakoulun roolina on toimia meidän kanssamme yhteistyössä. Me opinnäytetyön tekijät Susanna Ojala ja Jonna Katajamäki olemme vastuussa tästä toiminnallisesta opinnäytetyöstä.

5. **Tutkimusmenetelmät ja toimenpiteet**
   Tutkimukseen osallistuminen vaatii tutkittavalta vastaamista meidän tekemäämme alkukartoitus kyselyyn, koulutuksiin osallistumista sekä lopuksi vastaamista palautekyselyyn. Alkukartoituksen pohjalta järjestämme koulutukset Seinäjoen kaupungin varhaiskasvattajille. Kasvattajat saavat osallistua koulutukseen omien tarpeiden mukaisesti. Tutkimukseemme osallistuminen kestää tutkittavien osalta noin puoli vuotta. Koulutusten jälkeen keräämme vielä palautetta palautekyselyllä, jotta saamme selville, miten olemme onnistuneet koulutusten järjestämisessä ja mitä kasvattajat ovat saaneet koulutuksista. Tutkimus toteutetaan siten, että tutkimus on toiminnallinen opinnäytetyö, jossa käytetään aineistonkeruunmenetelmänä Webropol-kyselylomaketta.

6. Tutkimuksen mahdolliset hyödyt

Koulutusten kautta kasvattajat saavat konkreettisia menetelmiä heidän kasvatustyöhönsä näiden lasten kohdalla. Tavoitteena on, että kasvattajat oikeasti hyötyisivät koulutuksista ja saisivat apua heidän arkeensa autismikirjon piirteitä omaavien lasten kanssa toimiessa. Tietoja on myös jälkeenpäin saatavilla opinnäytetyöstämme. Palautekyselyn myötä Seinäjoen kaupunki saa myös tietoonsa koulutusten onnistuneisuudesta ja mahdollisista muista palautteista, ajatellen tulevia koulutuksia.

7. Tutkimuksesta mahdollisesti seuraavat haitat ja epämukavuudet

Ei ole mahdollisia haittoja tai epämukavuuksia tiedossa.

8. Kustannukset ja niiden korvaaminen

Tutkimukseen osallistuminen ei maksa teille mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta erillistä korvausta.

9. Tutkittavien vakuutusturva

Tutkimukseen ei kuulu mitään tällaista.

10. Tutkimustuloksista tiedottaminen

Keräämme opinnäytetyöhömme tulokset palautekyselyiden perusteella, sekä reflektoimme toiminnallisen opinnäytetyön onnistuneisuutta, joka julkaistaan avoimesti Theseus-tietokannassa.

11. Tutkimuksen päättyminen

Tutkimuksemme tulokset ovat löydettävissä opinnäytetyössämme, joka on julkisesti luettavissa Theseus-tietokannassa.
Myös tutkimuksen suorittaja voi keskeyttää tutkimuksen, esimerkiksi terveydellisistä tai muista henkilökohtaisista syistä.

12. Lisätiedot

Pyydämme teitä tarvittaessa esittämään tutkimukseen liittyviä kysymyksiä tutkijalle/tutkimuksesta vastaavalle henkilölle.

13. Tutkijoiden yhteystiedot

Tutkija / opinnäytetyötekijä
Nimi: Susanna Ojala
Puh. [redacted]
Sähköposti: susanna.ojala(a)seamk.fi
Tutkija / opinnäytetyöntekijä
Nimi: Jonna Katajamäki
Puh. [redacted]
Sähköposti: jonna.e.katajamäki(a)seamk.fi

Tutkimuksesta vastaa / opinnäytetyön ohjaaja
Nimi: Katariina Perttula
Titteli: YTM, lehtori, sosiaalityö
Seinäjoen ammattikorkeakoulu,
sosionomin koulutusohjelma
Puh. [redacted]

Liite 3. Alkukartoituskysely

SeAMK
SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Alkukartoituskysely

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

1. Taustatiedot
   - ○ Sukupuoli *
   - ○ Ikä *
   - ○ Ammattinimikkeesi *
   - ○ Työvuotesi varhaiskasvatuksessa *
2. Mistä seuraavista työkentistä sinulla on kokemusta autismikirjon lapsen kanssa työskentelystä? Kerro myös kokemuksesi kuukausina tai vuosina. Voit valita useamman vastausvaihtoehdon. *
   - ○ Varhaiskasvatus _____
   - ○ Lastensuojelu _____
   - ○ Perhetyö _____
   - ○ Vammaistyö _____
   - ○ Jokin muu, mikä? _____
   - ○ Ei ole kokemusta _____
3. Koen tietäväni autismikirjosta ja sen esiintyvyydestä… *
   - ○ PALJON
   - ○ MELKO PALJON
   - ○ EN OSAA SANOA
   - ○ JONKIN VERRAN
   - ○ EN JUURIKAAN
4. Onko lapsiryhmässäsi tällä hetkellä autismikirjoon kuuluva lapsi? *
   - ○ KYLLÄ

- ○ EI

5. Jos olet työskennellyt autismikirjon lasten kanssa, missä seuraavissa tilanteissa autismikirjon piirteet ovat korostuneet? Voit valita useamman vastausvaihtoehdon. *
   - ○ Siirtymätilanteet
   - ○ Ruokailutilanteet
   - ○ Ulkoilu
   - ○ Leikki
   - ○ Ohjatussa toiminnassa
   - ○ Lepohetki
   - ○ En ole työskennellyt
   - ○ Jokin muu, mikä? _____

6. Millaisiin tilanteisiin haluaisit koulutusta? *

7. Koen tietäväni lasten autismikirjosta, sen vaikutuksista käyttäytymiseen, aistien erityispiirteistä (ali- tai yliherkkyydet) ja tyypillisistä ominaisuuksista sekä menetelmistä…

(EN JUURIKAAN- JONKIN VERRAN- EN OSAA SANOA- MELKO PALJON- PALJON)

- ○ Yleisesti autismikirjosta *
- ○ Yksilöllinen tapa kuormittua (stressiherkkyys ja mm. meluista ympäristö) *
- ○ Kommunikaatio (haaste ymmärtää ja käyttää kieltä sekä tulkita eleitä ja ilmeitä) *
- ○ Toiminnanohjaustaidot *
- ○ Näköaisti *
- ○ Kuuloaisti *
- ○ Makuaisti *
- ○ Hajuaisti *
- ○ Tuntoaisti (pintatunto ja syvätunto) *
- ○ Liike- ja tasapainoaisti *
- ○ Kuvakommunikaatiokansio *
- ○ Tukiviittomat *

- ○ Time Timer *
- ○ Tunnekortit *
- ○ Kuvia kommunikaation tukemiseksi *
- ○ Viittomakieli *
- ○ Kuvitettu päiväjärjestys *
- ○ Arjen strukturointi *
- ○ Jokin muu, mikä? _____

8. Millaisiin edellä mainittuihin vaihtoehtoihin haluaisit koulutusta? *

9. Millaisiin teemoihin olet saanut koulutusta koskien autismikirjon lapsia työurallasi? Ja koska viimeksi? *

10. Kuinka hyvin olet saanut tukea kasvatustyöhösi autismikirjon lasten parissa toimiessasi? *

(EN JUURIKAAN- JONKIN VERRAN- EN OSAA SANOA- MELKO PALJON- PALJON)

- ○ Esihenkilöltä
- ○ Varhaiskasvatuksen erityisopettajalta
- ○ Puheterapeutilta
- ○ Toimintaterapeutilta
- ○ Joltain kuntouttavalta taholta
- ○ Työkavereilta
- ○ Joltain muulta, keneltä _____

11. Millaista tukea olet saanut kasvatustyöhösi autismikirjon lasten parissa toimiessasi? *

12. Vapaa sana / muita toiveita koulutuksiin liittyen / mikä tieto olisi hyödyllisintä varhaiskasvattajille? *

Liite 4. Palautekysely

SeAMK
SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Autismikirjo -koulutuskokonaisuus, Palautekysely

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

1. Mihin koulutuspäiviin osallistuit? Voit valita useamman vastausvaihtoehdon. *

- ○ Anne Mariapori, Arjen strukturointi ja aistikuormituksen säätely, 8.3
- ○ Katsoin 8.3 olleen koulutuksen TALLENTEEN
- ○ Pauliina Malmstén, Toiminnanohjaustaidot, 15.3
- ○ Katsoin 15.3 olleen koulutuksen TALLENTEEN
- ○ Johanna Ala-Renko & Susanna Kytövaara, Menetelmäopastus, 29.3
- ○ Katsoin 29.3 olleen koulutuksen TALLENTEEN

2. Koulutukset vastasivat odotuksiani/tarpeitani…
(HUONOSTI- JONKIN VERRAN- EN OSAA SANOA- HYVIN- ERITTÄIN HYVIN)

- ○ Sain koulutuksista uutta tietoa lasten autismikirjosta *
- ○ Sain koulutuksista tukea työhöni *
- ○ Sain koulutuksista uusia konkreettisia työkaluja/ -menetelmiä työhöni *
- ○ Sain koulutuksista jo olemassa oleviin tietoihin päivitystä autismikirjoon liittyen *
- ○ Jotain muuta, mitä?

3. Koulutuskokonaisuus oli mielestäni… *

- ○ ERITTÄIN HYVÄ
- ○ HYVÄ

- ○ EN OSAA SANOA
- ○ TYYDYTTÄVÄ
- ○ ERITTÄIN HUONO

4. Miten onnistuimme koulutuskokonaisuuden järjestämisessä?
(ERITTÄIN HUONO- TYYDYTTÄVÄ- EN OSAA SANOA- HYVÄ- ERITTÄIN HYVÄ)

- ○ Koulutusten markkinointi/tiedottaminen *
- ○ Teams-linkin toimivuus *
- ○ Äänen kuuluvuus *
- ○ Diojen näkyvyys *
- ○ Ajankohta päivästä (klo 12–14) *
- ○ Koulutussisältöjen laadukkuus *
- ○ Kouluttajien määrä *
- ○ Yhden koulutuskerran pituus *
- ○ Jokin muu, mikä?

5. Mikä oli mielestäsi koulutusten tärkein anti? *

6. Vapaa sana (parannus ehdotuksia/jäikö jotain uupumaan?) *

Liite 5. Markkinointiesite

Autismikirjon koulutukset – apua varhaiskasvatuksen arkeen

Koulutukset suunnattu Seinäjoen kaupungin varhaiskasvattajille

Koulutuksien teemat:

- **Toiminnanohjaustaidot ja kommunikaatio** (esim. ohjattu toiminta, kaveri- ja leikkitaidot, jumitilanteet yms.)
- **Arjen strukturointi ja aistikokemuksien säätely** (esim. arjen sujuvuus, yksilöllinen tapa kuormittua, autismikirjon tunnistaminen yms.)
- **Menetelmäopastusta** (esim. tukiviittomat, kuvakommunikaatio kansio, kuvien käyttö yms.)
- **Koulutuksissa painotetaan konkretiaa ja käytännön esimerkkejä!**

Kouluttajat:

- Anne Mariapori, Kotico Oy, 8.3.2022 klo: 12-14
- Pauliina Malmstén, Arvoises Oy, 15.3.2022 klo: 12-14
- Johanna Ala-Renko & Susanna Kytövaara, Eskoon Autismikuntouttajat, 29.3.2022 klo: 12-14

Koulutusten toteutus:

- SeAMKin tiloissa (koronatilanteesta riippuen)
- Teams mahdollisuus
- Koulutuksiin ei tarvitse erikseen ilmoittautua
- Teams- linkki lähetetään lähempänä koulutuksia

Lämpimästi tervetuloa koulutuksiin!
Ystävällisin terveisin,
Jonna Katajamäki & Susanna Ojala